

PUBLICATIE SAPTAMINALA EDITATA DE
GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL

ANUL I • NR. 50 • 28 DECEMBRIE 1990

NE DATI ORI NU NE DATI?

- Ne dati adevarul, pe care-l asteptam de un an incheiat, despre ucigasi?
- Ne dati libertatea pe care au cerut-o ca mai naintricaj dintre noi?
- Ne dati stabilitatea, pe care nu fagaduim-o, dar care nu se poate intampla decat pe dreptate?
- Ne dati odihna mult zbuluielor constante, pe care ar fi trebuit sa o aduca increderea in sinceritatea si onestitatea voastră?
- Ne dati siguranta zilei de miine?
- Ne dati ordinea de care are nevoie aceasta tara, care nu se va liniști pînă la o adevarata înfrângere a nemurilor care locuiesc într-însa?
- Ne dati povîrba de apărare a hotarelor noastre, cînd va vrea Dumnezeu să le întregescă?
- Ne dati respectul ce î se cuvine statului român din partea străinătății care a asistat intîi la umilierea noastră indelungată, apoi ne-a iubit pentru un curaj la care nu se astepta și acum se scriseste de trămintările noastre pe care nu le înțelege?

Nimic din toate acestea n-a fost cu putință. Bilantul anului I nu îndreptă teste argeșană parlamentarilor care vorbesc de parcă ar fi guvernul treizeci de ani, cum au succese răsunătoare. Cu adevarat schizofrenică e despiciarea lor, care

fice ca Timișoara să rămînă, ca în zilele revoluționare, o comună liberă, unanimă în protestul ei, pe cind la București, președintele vizitează cîmine de copii și bătrîni, ca să le dăruiască televizorul color și primește simbolul omagii, în spatele același garoafe albe, veșnic proaspete.

Pînă acum au scăpat nepădepșiti autorii măcelului din decembrie și schinzelor din martie și din iunie: singele vîrsat strîng după dreptatea lui Dumnezeu. Avem, în schimb, coroane de flori din partea SRI-ului atîmăt de toate trotele și încă multe flori, retorice, pentru eroii Revoluției, copioșii de o producție poetică la hector. Nimeni nu are dreptul să respingă o olrandă ajușă mortilor. A căcă în picioare și o nelegiuire. Dar nici nu ni-e ușor să îndurăm autosacralizarea emfatică, organizarea unui fals cult, confisarea simbolurilor printre cucernice lățărmică. Înnul național a fost acoperit de fluerături stridente. Exemplul huiduialilor îl dădură însă alții, a căror necuvînță e și mai intoleabilă, fiindcă incurajările au venit de sus pentru cel mai provocator fanatism. Strigătul „criminali” se audă de către orășenarii care încă încărcă la morminte. Nu a rușine această întinsiere a celei mai elementare justiții?

În aceste împrejurări, nădejdea că lumina va pătrunde în constiție, trezind cîință, nădejdea că, printre o inceală înțelegeră a interesașilor și a drepturilor sale, poporul român va fi îndrăgunit, capabil să aștepte rostul în civilizația europeană, se mai păstrează la cei care sunt strini în jurul revistei noastre. Grupul pentru Dialog Social a rezistat înzercărilor de tot felul, care sunt succedot într-un an de zile și cred că nu a dezminuit încrederea pe care și-a pus în el partea cea mai clară și boala a națiunii. Opunându-se exceselor, cautând să dea o îndrumare sigură în mijlocul confuziei, respinând cu vigoare ambisiile personale și construind un proiect de educație pentru viitor, el își face numai datoria.

Ace un singur regret: că nu a trezit încă, între altele, adesuni sau colomni, o contracercere de ocazie și nivel. „Un popor se lîne tecuci prin acest continuu joc luptător al ideilor”, spunea N. Iorga. „Să luptă trăzită de el râmine toldeounu curată ce opă ce curge pe pietra tare și altă, ca acenea, marginile sole firești într-o albă nekedă și tare.”

ANDREI PIPIDI

Un an de singurătate

Luna noiembrie pare să anunțe începutul sfîrșitului.

Cîteva mari orașe își luau poartă lor de luciditate, în București, Timișoara, Brașov demonstrațiile s-au tînuit lînt. Sindicalele înțeleseaseră: păcălinuți pe toti, FSN-ul oținuse și pe muncitori, nu numai pe intelectuali. Partidele mari își apropiau pozițiile. Partidele mai mici inimuleau marsurile. Înțeleseaseră: Alianța Civică, cu sutele ei de mii de simpatizanți ar fi trebuit să își dedice forță și prestigiul unei insurecții naționale.

Replica este un ejec. Scoaterea din minecă a partidului comunist care, împreună cu sateliștii săi noi, cui formează Partidul Socialist al Muncii, nu are nici un succes: FSN va rămîne în continuare identificat cu PCR. Pe 20 noiembrie partidul de la putere se pregătește să se măsoare cu morile demonstrați din 15 noiembrie. Autobuzele pe care cotizațiile impunării membrilor ai FSN nu ar avea cum să le plătească aduc oamenii din județe aflate la un copăt sau altul al tării. Si totuși în Piața Aviatorilor nu se string mai mult de 10-15.000 de amatori. Ni și vedem la emisiunea „Gaudemus”: femei și

pensionari cu ochii scăpind de ură, tineri exaltați, o adevarată periferie luncată a societății.

Pe 1 decembrie puterea se hotărăște din nou să-și ia o revanșă. Să preia pe cont propriu Ziua Națională. Scenariul se dovedește și de această dată un desastru. Armata, Poliția, Serviciul Român de Informații al căror singur merit era acela de a-și fi invins propriul popor, defilează pe sub Arcul de Triumf. Huiduările încurajoale de Petre Roman la Alba Iulia întorc pe dos pînă și stinacel străinăt. La alt capăt al tării, la București, Ziua Națională se comemorează frumos, simplu și sobru. Societatea civilă da dimișii oamenilor a legăturilor de demnitate.

Era ca și cum viitorul putea fi atins cu mină. Între 16 și 22 decembrie trebuie să ne comemorăm morții. Să sim. să ne arătăm și să solidari cu ei. Puteau să mai refuze adevarul cei care le fură să revoluția și le trădă să speranțele în fata a sute de mii de demonstranți? A milioane de oameni intrați în grevă? Semnalul este dat de sindicatul Frotia. Anunță începutul grevei pe data de 10 noiembrie. Cînd și pregătește un miting, dar...

Frotia acceptă ca Ion Iliescu să joace rolul de intermedier între sindicat și guvern. El, principala sură de instabilitate din tără, contestat în toate morările și nute lînt din Ianuarie pînă în decembrie, este ridicat peste noapte pe piedestal. Golă politică sau trădere? Guvernul acceptă toate cererile. Camionagiile vor face fiecare din camioanele lor o întreprindere privată. Interesul național, solidaritatea morală? Sindicatul camionagiilor nu face politică. Nu-i interesantă. Sfîrșitul pleacă singuri cu TIR-urile lor și își lasă pe ceilalți sunnuri, dar cu mîinile goale. (Satisfăcuti?) Prea devreme! Știu ei comuniștii cum să se poarte. I-au mai folosit altă dată pe tărani împotriva proprietăților de pămînturi și pe urmă, ce frumos i-au pus ei cu boala ne labo!

Pe 14 decembrie cartelul ALFA anunță grevă generală. Două milioane de membri. Pe 16 decembrie cartelul opare la televiziuni drept semnătare, alături de partidele istorice, al unei convenții. Vedeti, face cu ochii guvern, sinteți remorcați de către partide. Sindicalele se sperie. (Guvernul jubilează; genială a fost propaganda din primăvară!) Greva nu mai are loc și de obicei se reiaște ca acest cartel să nu se dizolve. Dar sindicalele tot singure sint. Ca și ceilalți, care sperăsează.

Și pentru ca singurătatea oamenilor în care mijloacele de credere să coboare și

mai adinc în el, surpriză: Alianța Civică acceptă discuții cu ocazia Ion Iliescu (ce hipnoză, această instituție prezidențială!). O buimăceală îi cuprinde pe delegați. Discuțiile au loc, deși se încalcă protocolul. Spectatorii vad pe micul ecran cum unul din ei ramine cu mină suspendată în aer, ocălită cu dexteritate de președinte, Ion Marian Munteanu declară în fața tuturor, consemnat, că este fericit întîlnindu-l pe Ion Iliescu. În timp ce colegii lui fac grăva femeiei sau orăză pur și simplu pentru demisia același! Alianța va reveni osupra greselii, dar este prea tirziu. Mulți dintre simpatizanții ei se simt îardosi singuri.

Dar mai singură decât toți este Timișoara. Locuitorii orașului știu să înfrunte destini. Președintele a trădat. Generalul Keller și-a permis să declare că va trăgi. Parlamentul a jignit pe cei care au declarat revoluția și sugerează că armata poate folosi armata împotriva populației neînarmată. Timișoara nu acceptă fără de legea. Tot orașul este în grevă: studenți, muncitori, intelectuali.

Va rămîne Timișoara singură? Se mai anunță alii singuri: TAROM-ul, Portul Constanța, întreprinderi din Cluj. Dar din nou la solidarizarea tării, Timișoara tot unică rămîne.

Incheiem doar un an de singurătate.

GABRIEL ANDREESCU

„Se zice că nu e nici o primejdie, fiindcă nu se răscoală oamenii; se zice că, dacă la suprafața societății nu e dezordine, revoluțiile sunt de parte de noi. Domnilor, dați-mi voie să vă spun că cred că vă înșelați. Priviți ce se întimplă în aceste mulți muncitoare care azi, recunosc, stau liniștite... Nu vedeați că pasiunile lor, din politice, au devenit sociale?”

ALEXIS DE TOCQUEVILLE,

1848

La mulți ani, mai buni!

Moș Crăciun nu acceptă compromisuri

• Studenții despre studenți • Apel la solidaritate și la revoluție și schi garantat • Prin țără miroase a sorcove, liniște și dețășare • Noi le-am zgârijit scaunele, dar alții vor ajunge miniștri • Condiții minunate de studiu asigurate de partid, de stat, personal de președintele Iliescu •

Întrebări-tip pentru studenții greviști

• Vîsta în căminele studenților • alt fus vîzat decât în rezultatul unor dimineațe buimace și tiruri • teroarea condicilor s-a stins • aleile pusă • a doua săptămînă de greva în institutul Politehnica București • care creșteaza încriza de milioane de studenți • divizati în SLS, afiliat UNIS și Ligă IPB afiliată Ligă Studenților • glasivă uriasă la intrarea în facultate care chiamă primirea multime de asemenea • la greva • solidaritatea cu timișoreni • cu Dumitru Iuga • cu Basarabia • la revoluționare leftine și cu posibilități garantate de către în cursuri de lungă durată • un carton mare rezervat celor care pară veterani la numeroase demonstrații • liniște - folos • studenții yochini subteriu • deci nu din razum politice • de-a curmărit usil deschis, o pinză roșie avertizându-l bilingv: Greva generală • ca să intră, te aplaudă putin și treci pe sub ea • dincolo Eminescu • într-un colț, același video rulându-nun-mea casele din 13-15 • plușă mărunt • un insotitorul pătrundea în hol cu un reportaj în mină • ziarist provincial • crede că sunt în pîchetul de grevă • nu vă susțineți, nicio întrebătură, zice el • îl fac semn spre interior și dispare • îmi deschide umbrela pe treptă • sub pancaria cu liniște, un elne și zile de război și doarme fără covrig. (Sorin Ianiță).

■ Lucrare de sfîrșit de an

Sindicatul studenților constructori organizează în cîndină 13 decembrie 1989 o grevă generală în întregul institut. Se cere demisia președintelui guvernului, alegeri anticipate, precum și demiterea tuturor abuzurilor. În toți anii universitări se votăză declararea grevei. Se ridică mîna din convinsare, din oportunism, din păcăseală, cind și cind cite o abilitate sădătoare. Cu o majoritate co-

virtoare se instalează greva, se crează pîchete care vor veghea la desfășurarea ei împreună. Se anelază la inteligența profesorilor. Aceștia răspund prin neamăseacă și expectativă.

■ Realizarea proiectului

Joia dimineață, pîchetul de grevă blochează curtea facultății. Erig, vînt, figuri grave, schimboare, presinție, furtoni, alături și ciumătă la chemarea la grevă, nîște mic și obișnuit cu „mai drăguță, recunoște! Ti-o ajuns său la coastă”. Mărturia apăsătoare duce cu o zi înainte sindicatul soferilor închide greva pentru cîteva fesonele edulecurate. Începe să apăre primii studenți. Debutări, întrebători, prelungindu-se nătinări pe lîngă ziduri.

Greva a fost declarată de comun acord. Cine o negocotează este spărgător de grevă. Apelativul nu înțină nici pe puțini care vor să intră. Au venit puțini pînă la grevă, dar parecă tot ar vrea să facă ore! Se face o listă cu cei care nu sunt de acord cu greva: „Următorii tabătăi recunoște la desfășurarea facultății mintale și răspunzători în fața istoriei că sunt erori, nu studenți. Am lăsat eunostință.” Asadar năștii intră, semnată și rămasă bună! Pîchetul deschide o breșă de acces în facultate. Primii semnatari, Apoi alții. Se face coada. Una multă. Pe lîstă, rămasă veio doborzeze, dar nici e, nu mai intră. Dumnezeu să-i înțeleagă. Pîchetul răsuflă. Triumf al solidarității studenteske.

■ Predarea proiectului

Prin țără miroase a sorcove, liniște și dețășare. Un Crăciun lănit, orfân și adevarat liber-ne suride culant. (Cătălin Popescu).

Uniți sau UNIS?

La un an de la declanșarea revoltei anticomuniste de la Timișoara a avut loc Conferința Națională a studenților în omagiu marilor. Răpîntul că aceasta a fost precedată de congresul studenților desfășurat la Galați, sub patronajul UNIS nu face decât să reflecte propensitatea actualiei conduceri pentru cifra doi, atunci ai duplicității și debusolării pernute.

Organizatorii manifestării din Galați, sindicatul Anghel Saligny s-a retras într-o temp din UNIS. La fel au făcut numeroase alte sindicate care au înțeles că de voie sau din întîmpinare, UNIS face jocul puterii.

Acum la UNIS nu rămasă în principal fondatorii, cei care nu vor să recunoscă răpîntul că au grevit sau au fost ingăduiți. Desi, CA INDIVIZI, ET NU SE DEOSEBESC CU NIMIC DE CEILALTI COLEGI AILOR care au ieșit în stradă sau stat în Piața Universității au fost bătuți de mîneri, au intrat în grevă cerind demisia guvernului, ca organizație ei nu reușește decât să-și atragă oprobriul membrilor Consiliului Studenților bucureșteni, timișorene și al celorlalte organizații într-adevăr independente.

■ MARIAN MUNTEANU : De ce să nu fim împreună?

„De ce să nu fim împreună, sau măcar să nu fim înamic, dacă nu suntem împreună? În fond la asta se reduce problema. Pentru foarte multă lume acum este greu să renunțe la amintiri. Pentru că sunt oline de amăriile amintirile asta... Pentru că este atât de trist să constată că esti lăsat singur... Mai să lasăm urîul și să începem frumosul. Poate la anul nu va mai fi nevoie să stăm toată ziua în stradă. Că nimănui de aici nu-convine să plândă timpul în care ar putea să citoasă și să-si vadă de cultură și de munca lui. În fond noi vrem să fim

Mult stimate și iubite Președinte
al tuturor românilor (deci îNCĂ și al meu),

Doreșc să vă exprim recunoștință, mesajă de grija pe care o purtau încă o generație, grija manifestării cu atită minunătate orjejuri, începând cu 22 Decem-

proprietății atât de delirante incit unii studenți, nerăzisind sociul psihologic, au avut nevoie de intervenții medicale de specialitate. În fine, ultimul săptămînă văzută care a beneficiat de atenția dumneavoastră denumită a fost eliberat în urmă cu mai puțin de o lună, după 6 luni de detenție. Dar toate aceste exemple ale pilditoarelor griji pe care Partidul și Statul nostru, Dumneavoastră personal oportății tinerelor generații (careia, în treacăt, îi spuneți datorat mandatul și potul) sunt de domeniul trecentului și nălesc în fața modului exemplar în care ati înțelegeți să reacționați la acțiunile destabilizatoare ale studenților române. Eu însumi, dacă nu vădăți ascultat intervenția televizată, puteam cădea în păcat. Afînd că la o conferință națională (asa-zisă), studenții din toate centrele universitare au hotărât declansarea unei greve generale, cerind nici mai mulți, nici mai puțin, decit, să se seuză, demisia dumneavoastră, am hotărât să mă răluze și eu acțiunii lor. Eram, firește, înțelește că noastră parte a președintelui împărțează și slujește idealurile nobile de aderevă, libertate, demnitate și n-am să uită amintirea la avertismentele dumneavoastră repetate. Prin urmare, m-am dus la facultate și m-am declarat de acord cu acțiunea hotărâtă, m-am înălțat înălțătorii de alti tineri inflăcați și noștrui credință că acțiunea lor este sinatura soluției ce a mai rămas României pentru a ieși din criza morală în care se află și noștri. A fost o să forță înfrângătoare, prima două săptămînă de dezăudele și tristețe. Dar bucuria avea să-mi fie de scurtă durată.

In acacea seara v-am auzit enunțând la TVR una din acele intuiri ce v-au fă-

cut celebru, și anume că greva studenților nu pornește dintr-un sentiment de interesat de grija față de soarta națională și nici din disperarea unor tineri care nu mai au nimic din ce au obținut în decembrie trecut; ci este un scenariu pus la punct de forțe obșture. În care studenții sunt viriți de lance. Sârmăna naivitate și slăbită clarivizante. În aceea, nu mai înțeleg să mă minunez și să vă mulțumești pentru faptul de a fi ca un far pentru mintile și sufletele tinerilor, ce (nu) trăiesc în România și totodată să regret sincer momentul în care m-am lăsat manipulat și am înălțat atât de bunăvoiță dv., arătată și în cele cinci ore în care am discutat cu reprezentanții aleșii de dumneavoastră ai studenților, să vă mai adresa o scăzută întrebare de loc: însemnată față de măretia aderevăturilor cu care ne lumină în fiecare clădire. Cine (sau care) este astăzi forță obștă care manipulează atâtă soflete fragile și încă nu am văzut cine ca eu am atins să văd amine Magnitudinea dumneavoastră? Nominalizati-o, vă rog, punctul mintă nu ea (cum atunci mină și pe legătorii din 13 iunie), dezvăluiti o dată pentru toată luna natura acestei forțe occulte, suntem să răspundem cine ne manipulează pentru a ne permite astfel să ne desolărițăm de acțiunile acestei forțe și să ne continuăm înțepta studiile. În condiții minunate pe care conducește de Partid și de Sfat. Dumneavoastră personal le asigurăți.

Cu stimă,
EMANUEL ACTARIAN,
student, anul I, Facultatea de Filosofie
București

31 DECEMBRIE 1889

DESPĂRȚIREA DE CREANGĂ

Apariția lui Creangă vine de cea mai acută necesitate cultural-istorică. În momentul în care cultura sătească intra în extincție, arheul ei s-a întrat într-un om o cărei unică menire a fost aceea de a trece în eternitate esențialul unei lumi care își pregătea, nestiut, ieșirea din istorie.

Creangă este un morțisorist, un semădău, după cum ei însuși o spun explicit: „Conștientizarea acestei meniri îl produce o contrarie cu înțețări de fericire fabuloasă, similară, poate, celei simțite de pescarul sărom cîrul Logosul l-a spus: TU mă vei urma. Și Creangă urmează într-o devârșire chemarea arheului cu o supunere totală, cu o abnegare și o putere de dăruire „inexplicabile” pentru un „lenu” ca el. Comportarea sa e identică cu o tuturor marilor posedători, prin care vorbește o instantă supraindividuală, un duh venit din adâncimi milenare, străvechi pînă la otemporalitate. Răspunderă sa în foto cuvîntului scris — „paradoxal” pentru un scriitor aproape complet inculc — este măsura voinei de nemurire a arheului și a îndreptățirii ei.

Creangă este „impersonal”, descrie „oameni obișnuiți”, „situații comune”, are „personaje fără odinicism sufletească” etc., etc., căci astăzi este însăși menirea sa: transmisarea esențialului, a personajelor tip, „comune” în gradul cel mai inalt. Creangă nu citește nici nimic, pentru că lectura este o perturbație a vocaliei sale: ceea ce trebuie să spună și cum trebuie să spună (fuziune perfectă lo el) nu se ofără scris nicăieri. Totuși, fără ajuns printre boieri, Creangă se simte uneori îndemnat — tot din mindrie țărănească — să arate că știe și el carte înaltă — și strecoară uneori poezie „culte” (de exemplu paragraful cu Cetatea Neamțului din Amintiri IV), care se recunoște imediat prin distanța lor supărătoare. Îmisiunea literaturii culte a fost pentru Creangă la fel de păgubită pe căci a fost — de exemplu — introducere plasticelor printre materialele tradiționale.

Creangă e scriitor „poporul”, „național” — s-a repetat pînă la soțietate și se remintează o super-evidență. Poate de aceea n-a încercat nimeni să justifice mai articulată. Negrițicul, bucuria statului de vorbă, usurința fabulației răzbăt peste tot: orărea față de posesiuni (Dânilă Prepeleac), asumarea joivală a precarului („sărac ca anul acesta...”), fascinația meseșilor neproductive (viața „monahala...”) naturaleteasă risului se strîng în jurul Duhului Pămîntului ca jivinele din poveste în jurul Sfintei Miercuri.

„Un soare de să se strîngă-n cer / Răsare iarăși soare”. O lume se strînge prin Creangă, oaltă se naște prin Eminescu. Astă cum prin puținii mori în drăgoști nu se întîlnesc doar oameni, ci elementele masculinului și femininului însele, refăcind o clipă androginismul originar, prin prietenie dintre Creangă și Eminescu se întîlnesc, într-un fel, trecutul și viitorul, dind o clipă imaginea timpului global. Lungile lor întinări din perioada anilor de boală, cind Eminescu tăcea cu privirea pierdută, iar Creangă plingea, vor fi fost încarcate de o nefărătră tristețe cosmică, de spaimă adincă dinante morii catastrofe, o extincție finală.

Contra opiniiei comune, viața lui Creangă — cheflui, răspopit, mincău, ofemelat — o avut o ordine perfectă; o ordine secundă, însă. Cind și-a împlinit menirea, s-a săvîrșit — lăsind, cuminte, locul unor oameni mai potriviti timpurilor noi. Poate că astăzi, cind satul e iarăși amenințat, prin larmi buldozerelor, de pieire, el pregătește educarea pe lume a altui mesager pentru eternitate. ■

1-9-1989

VICTOR BÂRSAN
*) „Dar astă nu mă privește pe mine, băieț din Humulești. Eu am altă treabă de făcut: vreau să-mi dau sămă (s.m.) despre statul nostru, despre copilaria petrecută în el și atât-i tot.”

(Amintiri — III)

Pentru cititorii interesați (și dorinți de a primi cu regularitate revista) redacția noastră oferă și o altă variantă pentru abonamente. Doritorii se pot adresa direct redacției, trimițând un mandat poștal cu suma necesară pe numele RADU STOICA.

Costul unui abonament în aceste condiții este de 130 lei pe trimestru.

Informații suplimentare puteți obține la telefon 14 15 25, 14 17 76 sau la sediul redacției. (București O.P. 22-133)

SIMONE WEIL

ÎN RĂDĂCI NAREA

Preludiu la o declarație a datorilor față de ființa umană

NEVOILE SUFLETULUI

Noțiunea de obligație prevalează în faza celor de drept, care derivă din ea și îi este subordonată. Un drept nu este elențios prin el însuși, ci numai prin obligația căreia îl corespunde; exercitarea efectivă a unui drept nu se datorează celui ce îl posede, ci celorilăți oameni ce se recunoște obligați cu ceva în ce îl privește pe acesta. Obligația este elențiosă în clasa în care și recunoște. O obligație nerecunoscută de nimici nu pierde nimic din conținut. Un drept nerecunoscut de nimici nu reprezintă însă mare lucru.

Nu are sens să spunem că oamenii au pe de o parte drepturi și pe de altă obligații. Aceste două cuvinte nu exprimă decât puncte de vedere discrete. Relația dintre ele este una de la obiect la subiect. Un om privit în el însuși are numai obligații, primire care și unele față de el însuși. Cei alii, priviți din punctul lui de vedere, nu au decât drepturi. Are și el drepturile lui cind e privit din punctul de vedere al celorilăți, care își recunoște obligația față de el. Un om singur în univers nu ar avea niciodată un drept, ci numai obligații.

Noțiunea de drept, fiind de ordin subiectiv, nu poate fi despărțită de noțiunile de existență și realitate. Ea îi naștere cind obligația coboară în domeniul faptelor; prin urmare, ea include totdeauna, într-o oarecare măsură, lumea în considerare a stăriilor de fapt și a situațiilor particulare. Drepturile apar întotdeauna legate de anumite condiții. Numai obligația poate fi necondiționată. Ea se plasază într-un domeniu, astfel deasupra oricărui fel de condiție, pentru că se siluează deasupra acestei lumi.

Oamenii de la 1789 nu recunoșteau realitatea unui astfel de domeniu. Nu recunoșteau decât realitatea lucrurilor umane. De aceea au pus pe primul plan noțiunea de drept. Dar în același timp au vrut să stabilească niște principii absolute. Această contradicție i-a lăsat să cadă într-o confuzie de limbaj și de idei ce se regăsește aproape în întregime în confuzia politică și socială actuală. Domeniul lucrurilor eteme, universale, necondiționate este cu totul diferit de domeniul condițiilor de fapt, și cuprinde noțiuni discrete legate de zona cea mai ușină a sufletului omenești.

Obligația nu leagă între ele decât ființe umane. Nu există obligații pentru colectivități private ca atare. Există, însă, obligații pentru toate ființele umane ce compun, servesc, comandă sau reprezentă o colectivitate, în acea lătură a vieții lor legată de colectivitate, ca și în acea independentă de colectivitate.

Toate ființele umane sint legate prin obligații identice, chiar dacă acestea corespund unor acte discrete conform situațiilor. Nici o ființă umană, oricare ar fi ea, în orice imprejurare s-ar afla, nu se poate sustrage obligațiilor fără a comite prin aceasta un delict; exceptând cazurile în care, două obligații reale fiind incompatibile în fapt, un om se vede constrins să renunțe la una din ele.

Imperfecțiunea unui ordin social se măsoară după cantitatea unor astfel de situații.

Dar chiar și în acest caz se comite un delict dacă obligația la care se renunță nu e doar lăsună de o parte, ci, mai mult, e neegală. Obiectul obligației îl constituie, în domeniul lucrurilor umane, ființa umană ca atare. Există obligație față de oricare ființă umană din simplul motiv că este o ființă umană, fără ca nici o altă condiție să poată interveni și chiar atunci cind intervinе ea nu poate fi recunoscută. Această obligație nu se bazează pe nici o situație de fapt, nici pe jurisprudență, nici pe obiceiuri, nici pe structura socială, nici pe raporturile de forță, nici pe moștenirea tradițională, nici pe orientarea presupusă a istoriei. Căci nici o situație de fapt nu poate susține obligație. Această obligație nu se bazează pe nici o convenție. Căci orice convenție poate fi modificată conform voinței contractanților, în timp ce nici un fel de schimbare în voința oamenilor nu poate modifica nimic din conținutul obligației.

Obligația este eternă. Ea răspunde destinului etern al ființei umane. Numai ființa umană are un destin etern. Colectivitățile nu au. Astfel încât nu există în privința lor obligații directe care să fie eterne. Eternă este numai obligația față de ființa umană ca atare.

Obligația este necondiționată. Dacă se bazează pe ceea ceva, acest ceva nu apare în lumii noastre. În lumea noastră ea nu se bazează pe nimic. Este unică obligație referitoare la lucrurile umane ce nu este supusă nici unei condiții. Această obligație are nu o bază, ci o verificare în acordul constiunței universale. Ea este exprimată în unele din cele mai vechi texte scrise care s-au păstrat. E recunoscută de către toți în toate cazurile particolare în care nu e combinatoră de interes sau pasiuni.

Cu ea se măsoară progresul.

Recunoașterea acestei obligații este exprimată într-o confuzie și imperfect, dar mai mult sau mai puțin imperfect după caz, prin ceea ce se numește drepturi pozitive. În măsură în care drepturile pozitive intră în contradicție cu această obligație ele sunt atînse de ilegitimitate.

Deși această obligație eternă răspunde destinului etern al ființei umane, ea nu are acest destinație ca obiect direct. Destinul etern al unei ființe umane nu poate constitui obiectul nici unei obligații pentru că nu este subordonat unor acțiuni exterioare.

Faptul că o ființă umană are un destin

umană în care oamenii nu vor mai suferi de foame. Dacă întrebarea e pusă în termeni generali cuiva, oricui, nimic nu consideră că un om poate fi nevinovat dacă, având hrană din bețug și găsind în pragul casii pe cineva apropo mort de foame, trece pe lîngă el fără să-l privească.

Este deci o obligație eternă față de ființa umană care de a nu lăsa pe nimeni să suferă de foame, dacă ai ocazia să îl ajut. Aceasta fiind obligația cea mai evidentă, ea trebuie să servească drept model pentru a întocmi lista obligațiilor eternă față de orice ființă umană. Pentru a fi riguroasă întocmită, această listă trebuie să picătă prin analogie de la acest prim exemplu.

Prin urmare, lista obligațiilor față de ființa umană trebuie să corespundă listei obligațiilor față de nevoile umane vitale analoge foamei. Dintre aceste nevoi unele sunt fizice, precum foamea însăși. Acestea sunt destul de ușor de enumerat. Se referă la protecția împotriva violenței, la locuință, îmbrăcăminte, căldură, igienă, îngrijire în caz de boală.

Alte nevoi umane vitale nu au legături cu viața fizică, ci cu viața morală. Ca și cele dinții sunt, pământul, cipărișul, boala sau moarte.

Astfel încât nu există în privința lor obligații directe care să fie eterno. Eternă este numai obligația față de ființa umană ca atare.

Se poate deveni necesar să te inspiră din metodele chirurgiei. În acest caz, obligația este acceșă față de ceci dinăuntru colectivității ca și pentru cei din afară ei.

Se poate deveni necesar să te inspiră dinăuntru colectivității ca și pentru cei din afară ei. Trebuie să furnizeze sufletelor membrilor ei o hrană suficientă. În acest caz ea trebuie ameliorată. Există înălțări și colectivități moarte care, fără să devoreze propriu-zis sufletul, nici nu le hrănește. Dacă este sigur că sunt cu totul moarte, că nu e vorba doar de o letargie trăsătură și numai în această situație, ele trebuie distruse. Prin studiu ce trebuie întreprins este să nevoile ce reprezintă pentru viața sufletului ceea ce reprezintă pentru viața corpului nevoie de hrană, de somn, de căldură. Trebuie să incercăm să le enumerăm și să le deliniștem. Aceste nevoi nu trebuie în nici un caz confundate cu dorințele, capriciile, fantaziile, vicele. Trebuie deosebit esențial de accidental. Omul are nevoie nu de cartofi sau orez, ci de hrană; nu de linte sau cărbuni, ci de căldură. La fel și în cazul nevoilor sufletului, trebuie să identificăm satisfacțiile discrete, dar echivalente ce răspund același nevoi. Mai trebuie să deosebim de hrană sufletului și otrăvurile care, pentru o vreme, pot crea iluzia că li își locul.

Lipsa unui astfel de studiu determină guvernul să se agite la întimplare atunci cind au intenții bune.

Îată cîteva indicații.

(continuare în numărul viitor)

Traducere de
BOGDAN OHIU

(după volumul *L'Enracinement*, Paris, Gallimard, 1949, trad. 1990)

Ea conține hrană nu numai pentru

ACENTE

Bogdan Ghiu

• Carne de decembrie

Nu s-a-nșimplat nimic. Se apropie sărbătorile. Nu se-nșimplat nimic. Au venit sărbătorile. Singure. Vom lăsa porcii, după datină. L-am lăsat. Cu gheu am găsit mai multe cîrnată, dar nici că am găsit. În nici un an nu am rămas fără. Ce sărbători sunt aleasă cîrnată? Să vină, trebuie adus de la tara, sper să nu mai facă astăzi vreă grevă și pe C.F.R., ca-i la mama dracului, îl mânără lunața de vîl. În locul porcului?

Cohorâci în datină. E bluie și cald. Ne adăpostim în datină, nici se întâmplă și nouă ceva. Ceva ce trebuie să se întâmple, nu se poate să nu se întâmple. Doamne fereste! Sărbătorile sunt singurul sigur obiect de „ceva” ce trebuie „să se întâmple”, de „ceva” la care trebuie/vom fi obligați să „participăm” — doar modelul sărbătorilor. E decembrie, domnule? E. Anul trecut în decembrie ce-a fost? Pă, a fost revoluție, nu? Vezi? Nu e acum decembrie, nu se-a proprie? Da da. Să? Cum să? Trebuie să se-nșimpe. A întrat revoluția în calendar? Să se sărbătorească datină? Ne pregătim de „revoluție” după modelul datinii, ne-așteptăm amintire de noi înainte la date fixe. Ciclul! Încolo, merge. Doar nu îl sărbătoare în anul. Revoluția ea și sărbătoarea, la date fixe, cum să bine unuia poporul sătonesc. „de două mil de ani” și mai bine etc.

Ambelo „la date fixe”, sărbătorile și revoluția, nu au, din păcate (pacatele noastre, ale tătoror), nimic în comun. Poate doar așteptarea lor, febrilă și pasivă. Nu facem nimic, ne pregătim de ceea ce trebuie „să vină”. Vine el 22, vine el Crăciunul. Promisiuni.

Din păcate, nu putem sărbători un an de la victoria revoluției. Ce ar fi de sărbătorit? Poate doar faptul că mai suntem în viață și în toate mintile, sau în libertate, ca am scăpat (pîna acum, altă) nebătut, necupinat în gura (o formă a săratului, desigur). Unii — foarte puțini — dintre noi își fac o culpă din aceea că nu au mai mult de doi obrajii, ca să sărbătorescă sărbătoritor. Cazuistă! N-au pus niciodată osul la muncă, să vadă atunci, să le vină mintile la cap. Ce Dumnezeu să facem pe 22 decembrie, decât să-i plingem pe cei morți. Nu iubesc evul lui „eroi”; îl prefer pe cel de „victimă”. Eroii din decembrie au continuat să fie victime și după ce au fost omorâti. În carnele lor s-a tras fără milă în tot anul care a trecut, care, nite, ne-a redaus sărbătorile, ne-a așezat lor în fața pomoului de Crăciun.

Acum, în decembrie, obiceia chității. Gindul la carneea impuscată și la foamea de carne a celor vîl. Cozile la carne, Doamne, înășitite, sătonice, ca o datină. Cozi la craciun? Gindul imposibil la cannibalism. Coada în hălet. Da, doamnă, să bagă! Unde e carneea sufleștilor noștri? Da, doamnă, nu dări, vă rog, domnule, morii cu morii și vîl cu vîl. Nu, n-ai tras dumnevoastră, cum să zic astă ceva, cum mi-ai puțea permite... Dar, însă, iotă... Greva foamei, refuzul cărnii. Poate Crăciunul. Trece el și 22 alături, comemorând ce comemorăm și înțeâm, ah, Doamne, păsim în sărbători, în sfintele, care nu-a decât o dată pe an. Adică de ce n-am sărbători? Ce, să ne spinzăm în totul acum? Să ieșim în stradă? Nu, nu. Doar imaginea coilor la hălțile sărate, răgăcările, porcii în care toti așteptă să se înțepze, sufletele gonit, slingher, carne, tot carne, ea impuscată, lovita, în singurăda, și singurătele, și toba, și caltabosul. Tradiție.

Repetată retragere a românilor din istorie în preistorie. „În curs de aproape două mil de ani, pentru noi, români, preistoria a fost de cîteva ori singura povîză impotriva încercărilor de a ni se impune istoria din afară” (Lucian Blaga, Luntea lui Caron). Fuga din istorie istorică, în general, sau numai din calea aceliei „impuse din afară”? Sau istoria noastră a fost în întregime impusă din afară? Carnea. Imagine, nu idee. Preistorie?

Dar dacă din calea istoriei impuse din afară avem un loc al nostru, bine sătonesc, unde fugi, din calea istoricii ce nici se înțepă dinăuntru unde să fugi? Acum un an, prin preajma sărbătorilor, cam cînd trebuia să fie porcii și adus vinul de la tără, o mină dintr-o noi au fost goniti din carne propriul trup. Unii dintr-o cîrnamă mai găzduiesc și azi sufletele gonite, alții — numărul nu contează, ah, numărul impotriva numărului, numărătoarea oamenilor, a „capelor de locuitori” —, alții au rămas să se uite pe terenără, au stîns luminile brăduină așteptat, ca să nu se dea de gol, să-a zăvorit în propria carne. Nu-l zutea, Doamne, nu-i apăsa. Au venit sărbătorile! ■

Fotografiile din acest număr au fost realizate de OVIDIU BOGDAN, EMANUEL PARVU, ARMANDO CERZOSIMO, LADISLAU GAGYI

ACENTE

Andreea Pora

• Cum vom fi judecați?

Fiecare sfîrșit poate fi un început. Sau o agonie. În începutul se poate transforma uneori în agonie sfîrșitului. La scără istorică, două sau trei generații trăitoarele acestui Ieronome sunt nesemnificative. În manuscrisele de istorie universală asemenea perioade vor fi tratate în cel mult cîteva file.

Privind lucrurile din această perspectivă, zăierea, dezmidjodarea sau bucuria noastră pură deziror. Pentru că sensul transformărilor din întreaga Europă de est, aflată pînă în demult sub dominia comunismului, este una singură: nazărîrea în noroi a sceptrelui roșu.

Agonia comunismului se dovedește a fi durerosă, în primul rînd pentru cei cecorați pe crengă con mai de sus, care riscă să sfîrșească în circuit de gloanțele propriilor discipoli, asemenei cuplului Ceaușescu, fie în boxa acuzațiilor. Pentru porțea acea tragică. Această agonie împune la noi de cel puțin zece ani și tot eram convins că ultimele momente vor fi dramatice, dar definitive. În mod paradoxal, dramatismul acelor momente, concretizat prin moartele zecilor de tineri, a fost ca un medicament miraculos pentru comunismul ce ar fi trebuit să-i înceapă cu „mărturisiri păcutele”.

Începutul sfîrșitului a fost declarat de Timisoara în 16 decembrie. Semnalul lansat la acea dată a fost recepționat de țările abia după o săptămână, apă cum semnalul ce a plecat din Brașov în urmă cu trei ani nu a avut în acel moment decât o rezonanță internațională. Din perspectiva timpului și a întimplărilor, nu sună convinsă că simpla lejire în stradă, neșoldată cu victime, ar fi condus, nu cum era-

din nefericire fincă cu victime, dar și cu inteligență, unitate de acțiune, curaj și întransigentă dubitată de diplomatie. Posibilul dialog cu Timisoara a fost înăbusit în mal, iar actualul discursuri omagiale nu găsește nici un ecou în sufletul orașului. Ele sunt tardive și impudice, false și lignitoare. Pentru că placă de la ipoteza că problema criminalilor din decembrie poate fi eludată.

Respectă cu adorare reprezentanții Puterii, revoluția îboală la Timisoara? Răspunsul este conținut în chiar lucările de cuvînt care au folosit ca pretext acest eveniment, cele ale deputaților foseniști îndin în fond o incalificabilită insultă adresată intregii tări. Față că nici o oficialitate nu și-a luat înămă înămă să apară în fața mulțimii chiar cu riscul huiduielloilor, este significantă în contextul declarării de păstrare a puterii cu orice preț. Chiar și cu acela al unor noi victime. Să, în fond, motive pentru comemorare și-aflor de 16—21 decembrie nici nu există, din moment ce roadele au fost culese pe 22 decembrie.

Am fi cirecum nedrepti dacă am aminti numai puterea pentru a tăcerea ce a plănit asupra Bucureștiului în această perioadă. Biserica a fost la fel de neîntîrzi și anul trecut pe vremea sănătății. Clopoțele n-au bătut, iar preotii nu mai pot oficia probabil slujbe doctă insotită de marșările zilei. Poliția, spre doarăbire de cîte din Timisoara, care a depus armă, îi-a lăsat cu străinătice, în seara zilei de 17 decembrie, pe manifestanții de la Universitate. Sindicatele, deosebit de receptive, îi au înămă de promisiuni (care oricum nu vor fi respectate) și sneriate de îmbarcajile politice ale revendicărilor studenților, au părăsit corabia. Îar noi, colțari, cu mînă în măsură de fapt să filmăm astăzi și seara am ajuns săpătători în fața televizorilor la anexurile venite din Banat: „București ajută-ne, scăpa-ne de Ioseșeu”. Cum ne-am simțit oare, noi, bucureșteni, dacă pe 21 și 22 decembrie Tara și Timisoara ar rămîne indiferente față de comemorarea celor care au murit pe străinătice noastre? Sau, cine stie, total să nu mită la sărbătoarea zilei de 21 decembrie sub forma unei unile timării a Puterii.

Acceptind umilirea Timișoarei, acceptând inaceptabilul, nu facem decât să prelungim agonia sfîrșitului, care dacă nu suntem alieni ar mai putea dura încă 20 de ani. Îar generațiilor viitoare nu-le va mai rămîne doctă să ne blestemem. Să pe bună dreptate. ■

ACENTE

Iosif Naghiu

• Revoluția și efectele dictaturii

Formele totalitare se izolează și izolează prin violență, teroare și umilire continuă. Noi, cei care citeam din ziare și cărti despre umilirile și violențele măsoare săpăt-potiste, despre dictaturile din Africa sau din America Latină, fără să bănuim (cel puțin unii) că trăim totul și astfel de teribilă dictatură, azi putem să aducem mărturii inconfundabile despre crimile ei, dacă însăși țările noastre nu este o dovadă de netăgăduită acesioră... Vrem să spun că pe fața fierbință dintră noi se mai desdusește, se posă deslușit teribilă urmă de palină a aceliei dictaturi, în gîndul fierbință dintră noi, indiferent de părere politică se mai posă întreziari ghîra timorântă, de stinge, a sistemului ei opresiv, în mijlocul alinării de cîrcașii sacoselor ale fierbinței, a rămas însemnat netrecător al aceliei masini diabolice de teritoriu care a fost își încă a rămas) aprovizarea socială...

Dictatura s-a terminat dar efectele sale continuă adoma aceluia concept pavloviș din care clopoțelul creator de reflexe reduce suflare care a făcut revoluția în jurnal acelorasi locuri de adunare și adunare: alimentarele, instituțiile de viață, nomenclatura distribuitorie de fumetti, de legi și de avantaje... Dictatura s-a terminat dar poporul care a dărâmăto, după o seură baie de entuziasm a fost din nou îndrepătat dîrdind în jurnal Marceli Zimber, primprejurul Atălăștiului Zimber al Noului Frate și al concepților sale absolutiști-luminăre: Privatizarea Colectivității, Liberalizarea Socială, Europolizația Stîngășia...

Un an de la Revoluție?... Dictatura s-a terminat, veacul nostru de singurătate continuă. ■

ACENTE

Daniel Barbu

• Responsabilitate, solidaritate, libertate

"Nu este adevărat că unu și eu sună la doi; unu și eu sună fac de două mișcări ori unu".

G.K. CHESTERTON

Acum zece ani, opozitia poloneză și-a prezentat atitudinea față de guvernul comunist prin următoarea deviză: **Nicăi o responsabilitate fără libertate.** Astăzi, în rândurile opozitiei intelectuale românești a început să se facă audiuță o altă afirmație: **Solidaritatea există numai în libertate.** În fapt, cele două propoziții conduc spre același concluzie: doar în cadrul de libertate (politica) se poate nasc sentimentul de responsabilitate (personală și colectivă) față de binele comunității și devine posibilă apariția relațiilor de solidaritate (umană și națională) care alcătuiesc infrastructura societății civile.

Așa cum spus, alinii cind încorporează libertatea, responsabilitatea și solidaritatea sunt și ele, în mod necesar, absente. O asemenea concepție este însă risipită. În primul rînd pentru că nu explică cum ajunge o comunitate să fie liberă, în ce fel se transformă un stat totalitar în stat de drept. Mai mult, ea pare să admite că societatea — unicul domeniu de exercitare a responsabilității și solidarității — nu are nici un rol de jucat într-un astfel de proces de trecere. De unde decurge că transiția n-ar putea fi înfăptuită decât pe lângă-o lovitură de stat organizată de sus sau printre-o intervenție exterioră sistematică. În ambele cazuri, subiectului libertății politice și civile, care este societatea în ansamblu ei, îl este refuzată orice participare la realizarea propriului destinație. Poate însă cineva să se simtă responsabil față de o libertate la care înstărirea nu a fost chemată? Cum să crezi o solidaritate în jurul valorilor libertății, în momentul în care societatea nu a fost invitată la definirea lor? Intelectualii nu trebuie deci să se lase lăsiți prin surprindere de indiferența sau ostilitatea cu care marea numărătore intimpină discursurile inspirate de tema libertății. Majoritatea nu se grăbesc să se solidarizeze în numele unei libertăți pe care a primit-o în dar și de care nu se socotește responsabilitate.

In și doilea rînd, a consideră responsabilitatea și solidaritatea drept roade ale libertății înseamnă să justifici inertăția, pașnicitatea, lipsitășea și compromisul, înseamnă să condamnă la subdezvoltare morală o societate ce nu se bucură de avanțajul de a fi administrată după principiile democratice parlamentare. Ca și cum maturitatea etică și civică a unei națiuni ar fi direct proporțională cu liberalismul constitutiv sălăjean. Numai că dreptul constituțional și incompetența în domeniul consiliilor, iar totalitarismul nu acordă nimănui scutire de răsunădare pentru propriile acte. În lipsa libertății, să fie oare ingăduite abdicările morale, supunerăcară față de aparatul birocratic al statului, nepăsarea pentru soarta celor din jur, delătunarea, duplicitatea, oportunismul și lingurirea slugării a puterii? Este absența libertății capabilă să absolve orice vinovăție?

Vina cea mai gravă, pe care nu o poate sterge nici o teorie, nu a fost însă colaboraționismul, deschis sau confidențial, al unor, ci starea de emigrație morală în care s-a refugiat cea mai mare parte a societății. Dezinteresul general față de viața comunității, neimplicarea în evenimente, înstrăinarea de cel apropiat prin profesie sau procurări, neîncredere față de vecini și prieteni, grija obesivă pentru hrana de fierastrăzi, urmărirea cu orice pret a interesului personal, dorinta de a ajunge la tantă înaintea — și în ciuda — celuilalt, făță cum se deseneză harta unui paradox geografic: cel mai multi români au trăit în România fără a fi fost vreodată de făță la ceea ce s-a petrecut în propria lor țară. Astăzi, întreaga societate pare că tomai să se reîntors din exil, gătită de memorie, fără eroi și fără tieșă, fără victime și fără vinovății. Cine a audiat de partizanii din munți, cui li mai pasă de fostii activiști comuniști, nimeni nu și mai amintește de tortionari din Calea Rahovei, de la Sighet, Gherla sau Alud, nu există martori ai crimelor de la Timișoara și București. Pe 22 decembrie, deschizând portile Jilavet după ce și făcuse toată noaptea meseria, un căluț în uniformă le spunea arestaților:

„...nă să fie bine, fraților, și pentru noi și pentru voi”. El formula astfel prima și adeverătă platformă-program a Martii Revoluției din Decembrie a Poporului Român. **Nu mi-am făcut decât daturia.** Cu această parolă se întoarce acasă emigratul moral. O rostegie ofiterului de securitate, o repetă mineri, o aprobă primul ministru, o îngină paridele istorice, o declanșă actorii, o săptește Serviciul Român de Informații, o confirmă gospodinile, o relatează Televiziunea, o mărturisește disidenții, o dezbată Parlamentul, o scandalizează manifestanții, o ordonă generalul, o binecuvîntășă schierul, o decretă președintele, o consemențează ziaristii, o raportăza militanții din colț, o discute intelectualii, o înregistrează Procuratura, o parează scriitorii, o încuvîntășă opoziția, o declară fostii șefi politici, și aplaudă Frontul, o cîntă studenții, o proclamă naționala. Nu există vinevoală, doar să întâlnește din nou se împlineste de către toti. Solidaritatea nu e un vag sentiment de compadisoare ori imaginea unui drum ce se cere parcursul altuia de altii, nici măcar însoțirea de a atinge în grup un scop determinat, de ordin național, economic sau politic. Solidaritatea vine din conștiința cără a omului destin comun individual, care se împlineste de către toti sau nu se împlineste deloc. A face împreună este predicul solidarității, colaborarea fiind artul ei moral caracteristic. Numai acțiunea solidară, angajarea loială în opera concrete multiplică în proporție geometrică experiența, menită astfel să se consumă într-o modă artificielle, a responsabilității.

Înțelegerea în seama libertății sarează de a genera în chip spontan solidaritatea echivalență cu o declarare de neîncredere în vitalitatea societății civile. O nație nu devine liberă prin lege, căci ea mai democratică constituție nu este în stare să

impiedice nici preluarea puterii de către un guvern dictatorial și nici făcerea de masă al emigrării morale. Gradul de libertate a unei națiuni este dat de solidaritatea pe care cetățenii ei sint capabili să o doamne arbitrarului puterii. Doar într-un momenten ca în inițiativile purtate din sinul societății vor putea îngădui și înțelegi deciziile statului. Acestea nu ar trebui să fie, de altfel, decât o formă de coordonare și protejare a gesturilor de solidaritate și a responsabilităților pe care membrii comunității sunt dispuși să le asume împreună. Numai prin solidaritate renescă o nație, să se transforme dintr-o evidență demografică într-o realitate democratică.

Dacă responsabilitatea este instrumentul moral de explorare a spațiului proprii libertății, solidaritatea reprezintă singura soluție tehnică pentru că ligarea libertății civile și politice. ■

Iubită Doamnă Enache!

Pe măsură ce trece timpul, mi se întârzie convingerea că daca acest Parlament va rămâne în istorie, aceasta se va întâmpla mai degrabă dacă împotriva călători să fie impiedicată să candidati pentru el. Sunt suficienți de realist pentru a-mi da seama că, în tirul polarizat de evenimentele din martie, pasajele unui candidat independent erau minime. Dar modul în care ați fost impiedicată, în urma unei contestații semnate în fals, hotărîrea absurdă prin care dumneavoastră, a cărei puritate de făcătură ne-a întins în față televizoarelor în acea memorabilă seară, dumneavoastră, personificarea spiritului de toleranță (că de căldură se rostogolește acest curînd în gura celor care-l învoiuă dur pe urmă și ne anunță că tomai îl să termină să este cea să se spune), dumneavoastră, înțeleșătul român de ținută europeană, ați fost învinuitor de „instigare la violență” — rămîn cauza mai înțeleasă pată pe obrazul ciupit de cărățel al originilor noastre democratice.

Vă se simte lipsă în acest Parlament, iubită doamnă Enache. În absența dumneavoastră prea se zhenguie vulpoi printre cioturile descoperite ale ultranationalismului! Dumneavoastră ați putut să ne redăți încrederea. Dacă dumneavoastră ați condamnat naționalismul maghiar, am să vă spun că face-o nu pentru că era maghiar, ci pentru că era naționalism; înjurând maghiarizarea forțată a românilor, am să vă spun că face-o pentru că era deznaționalizare — și ați înfăptuit în același timp orice formă de deznaționalizare, inclusiv era manifestată prin rădăcina comunității maghiare din România de scăld ei; și dacă ați amintit de suferințele românilor din Transilvania, ați face-o nu pentru că le răzbuna pe o generație căreia nu pot fi impunute, ci pentru a nu provoca același suferință în numele unei naționalizări de semn contrar, dar nu mai puțin agresiv.

Nu vă scriu din perspectiva „strugurilor acu”. Cind mi s-a propus să accepte candidatura ne listele UDMR, nu-mă puști răsu: ce să cauț eu în Parlament? M-am întîrbit: „— Nici nu este vorba să intră, vor fi prea puține voturi. Dar aceste voturi nu trebuie să se pierdă!”. Ca un om care a fost întotdeauna mindru de modestie să, am răsărit să mă conving că este o mai mare dovadă de modestie acceptarea unei candidaturi imposibile decât refuzarea uneia sigură. Dar nu mi-am pierdut nici o clipă echitabilă, și exercul personal nu mi-a umbrat nici un moment bucuria pentru succesul răsunător al UDMR.

Și totuși, uneori mă încercă o undă de regret. Pentru a mă explic, trebuie să mă întorc în timp pînă la cea de a 30-a aniversare a mentorului învățămintului de inginerie chimică din județul nostru. În sala școlii, în prezența ministrului învățămintului, a celor doi decani ai facultăților chimice, a profesorilor — cu totii discipoli ai săi — și a studentilor — discipoli discipolilor săi — venerabilul profesor a lăsat curîndul. Nu mai puțin de ce a spus și de fapt nici nu are importanță. Ceea ce a tăiat literalmente răsuflarea asistenței a fost formula de adresare, prin care era stabilită o dublă jerarhie, o profesionă de credință care constituie, poate, secretul unei întregi vieți de dacă devotat: „Onorate Domnule Ministru! Stimați tovarăși Deccani! Drăguți colegi! IUBIȚI STUDENȚI!”...

Si acum pot să vă spun. Dacă îmi pare rău că nu am intrat în Parlament, este pentru că nu mai este nimeni care, în sens de omagiu pentru ceea ce sinteză și ceea ce reprezintă pentru noi, să rostescă în fiecare joi profesionă de credință:

Onoță Cameră!
Sănumă Domnule Președinte!
Dragi colegi!
IUBITA DOAMNA SMARANDA ENACHE!

Al dumneavoastră,
NAGY IOSIF

ACENTE

Victor Bârsan

• Extremiștii se dezlanțuie

In scara zilei de 21 decembrie, la un an după Revoluție, au vorbit în balcon clava prezidențială din astăzi zonă privată politică — și chiar reprezentanți ai opoziției — după care s-au reîntorsit, din cările pre-govornamentale că sunt ucenicii, violenți, încercând săvârși, trădători, vinovați, disidenți.

A vorbit un mare poet, un poet de rău — și n-am lucrat să îl cunosc într-o lume care nu mai e posibil. A vorbit cu vocea fragedă omului cu oare adăpostită, care să deschape căldura a vînturilor hărții împătrite, cind simbolul său să devină să-l îludă temerile.

A vorbit un mare pictor, un pictor de rău, și într-o lume să-i vîd aproape într-o exagere de putere, în care se afunză totul înțeleptul nostru.

A vorbit un poet, care vrea să deschidă în hărțile neșteșnate ale Revoluției, în drumurile acelui mulțimii care își căuta libertatea sau moarte, sănătatea unui poem colectiv, ce nu fusese înțeleasă în captivitatea cuvintelor.

Să văzindu-i pe acești oameni, sătăci de depărtat de incrinăriile lumiței pentru pulmone, sătăci de dezermări și de incenșările de a se înarma, am înțelese că și atunci, în ultima tramă a lui Comșescu, că vom învinge cu milioanele gădei, ca Harap Ală — sau vom reîntra în subsoalul istoric. Cred însă că vom învinge. ■

tre mai tîrziu sau mai devreme, doar tot cu total un fel de festu în aer liber? Nu, n-am dîsa de morți și de comemoarea lor; dar doar-mi vole să vă spun că cel mai bun lucru pe care-l putem face pentru morți și pentru familiile lor este îndepărtarea idealurilor pentru care au murit.

Înălță de pe la ora prinzelului, puții în grupuri de cîte șapte—opt, cu cîte un ateg în mîna, întorceau spălate festivității din Piață și plecau. Unde? Nu ștîu. La revoluție, bănuiesc. Eșura, înainte de a se întunecă, obosiți, alii oameni cu acel aspect, plecau pe străzi lăturănică, cu stocul pe umăr și servita în mîna ecalață. Altă omenie irosită. Altă energie răspînată.

De ce tăcăte acesten? Cine trage prin sedul provizoriu al Alianței Civice București poate găsi clava explicită. Într-o cămăduță de trei pe capă puteți înțîlni în jurul unor mesaj același oameni din conducerea Uniunii Scriitorilor, Asociației Ziaristilor Români etc. De ce? Vînt singular? Nici vorbă. Sunt doar cei mai cunoștiți, alii. Acești oameni vehiculază un fond comun, și firesc, limitat de idei. Nici unul nu îi dovedește anul acesta prea multă lăută și politică și ar fi surprinzător să dovedească acum, întotdeauna de hărțula neșteșnăță în care au fost supuși. Dacă scăra Alianței rămîne în milioane acelora călărați, dacă ei nu găsesc soluția de a face din Alianță prima mișcare politică în care inițiativa să vină cu adeverat de Jos în sus, cheltuită loc de energie româno înutilă. Este deja foarte tîrziu. ■

grevele sau pe străzile militingurilor, ca să sirige trădă, jigniri și furio, trădă, „vrem eliberări”, mult mai triste doar în decembrie '89, dar mai mulți, mai mulci, mai horări. Să ar fi putut fi și mai mulți, dacă unii dintre ei, doamnăgiți, n-ar fi săcă drapelul prebegel. Alții au fost obligați de prigoană să-si ciutează așașoapta cu care puterea și-a pierdut toate sullimanurile credibilității. Cind mă gîndesc că Petăr Mladenov a fost sălădit de demisia doar pentru o propozitie... ■

Testamentul tinerilor morți în decembrie '89 este o Românie liberă și prosperă. Reabilitația ne arată o Românie confiscată. O Românie a „murdării lăută”. A haosului. A minciunii. A miniștrilor rezistență morale. O Românie fără carte. Fără protecție socială visată și făgăduitură în mascăradă campaniei electorale. O Românie în care puterea se face că nu este de odiosă Lege 4/1977, care îl fură pe milii de tărani de dreptul elementar la pensie. O Românie care, după cum grăboiu înțâlnirea TV înregistrată la IMGB, se îndreaptă de la dictatura (în numele) proletariatului spre dictatura unor altor proletari. O Românie în care puterea cauță să respire doar aerul muncii, dar nu și pe cel al adeverului.

Orice asemănare cu trecutul este absolut... incinătare! ■

tergiversarea redactărilor raportului privitor la evenimentele din martie de la Tîrgu-Mureș, evitarea dialogului cu studenții, ignorarea grevelor și a protestelor studenților și desconsiderarea publică a acestora („galanii”, „manipulati”), campania de hîmiri, de calomii și chiar de eminențări la adresa contestatarilor și împrejurile cu care puterea și-a pierdut toate sullimanurile credibilității. Cind mă gîndesc că Petăr Mladenov a fost sălădit de demisia doar pentru o propozitie... ■

Testamentul tinerilor morți în decembrie '89 este o Românie liberă și prosperă. Reabilitația ne arată o Românie confiscată. O Românie a „murdării lăută”. A haosului. A minciunii. A miniștrilor rezistență morale. O Românie fără carte. Fără protecție socială visată și făgăduatură în mascăradă campaniei electorale. O Românie în care puterea se face că nu este de odiosă Lege 4/1977, care îl fură pe milii de tărani de dreptul elementar la pensie. O Românie care, după cum grăboiu înțâlnirea TV înregistrată la IMGB, se îndreaptă de la dictatura (în numele) proletariatului spre dictatura unor altor proletari. O Românie în care puterea cauță să respire doar aerul muncii, dar nu și pe cel al adeverului.

Orice asemănare cu trecutul este abso-

lut... incinătare! ■

Aerul sănătos de la I.M.G.B.

Să-mi îngheță pixul, nu alta! Că lucrările nu aveam, același căciuă, cu multă diferență ca nu era din Diana blindelor noastre sătăci. Același sătăci — de gesturi, ca să nu vorbim! Ca semn particular, dădea mereu din cap. Aprobări și eu zimbabetul pe buze. În cîteva, a fost extrem de curajoasă. Stringea mîini, sărăcia femeile extaziate de plăcere, fără să-i fie teamă de oțăvire.

Într-un cuvînt, vizită de lucru la I.M.G.B.: Gealași în canadiene deschidere holărit drumul Președintelui. În jur conducerea întreprinderii umilă și fericită. Aplauze și zimbete reciute. Ca pe vremuri. Nimic nou sub soare.

In curie, un discurs liniștit. La aer curat și „sănătos”, pe care lăbulul nostru Președinte se pare că-l găsește numai în timpul vizitelor prin întreprinderile Capitalei. Lingă Aro-ul bine flancat de „băieți”, în jur de 200 de muncitori sorb fericiti cuvîntele conducerului. „Nu vrem guvern de coaliție” „Să nu cedăm”. Vorba ceea ce: „Ilieșu să fi tare cum a fost Stefan cel

Mare”. Reporterul Televiziunii cu toate că face vădile eforturi de a fi imparțial și de a menține camera numai asupra admunării, o mal zbircesc din cînd în cînd. Ce vedem? Incinătare curie a întreprinderii aproape goala și pe domnul președinte zimbând incinătă celor 200 de admiratori de pară avea în jur toată suflarea tărîi venită să-l acalte. Pe alei vrea doi inițiatori aleargă, cu sacoșele în mîni să prindă uîmele cuvîntele din discurs. „Îl vom înfringe pe toți cei care vor să ne pună la pămînt”. Astă da luptă deschisă!

Gurile reie și destabilizatoare spun că Aro-ul de pe care cuvînta președintele, face parte din „trista moștenire”. Direct de la odiosul Doar că e proaspăt vorbat. Si blindat. Tot gurile reie mai spun că în fabrică, (nu stiu dacă și IMGB-ul se inseră în această categorie) se dă carne, făină și cîte și mai este... Iar cîteva spun că IMGB are cam 10.000 de salariați. Restul de 2.800 unde să-ori și ascuns? ■

ANDREEA PORA

Coman Lupu

• Ieșirea din mit

Nu aparțin unui colectiv de „oameni sănătoși”, care să-l incinte pe d-l președinte. În „detasamente” meu sunt numai „mineri” care gîndesc. Aici însă, conducerul nostru n-ar fi primit cu la Uzinele Vulcan sau cu la IMGB, ci ar fi întîmpinat cu huldieri, încărcându-se astfel, pentru prima oară, legile urbanității care domină în ambianța universitară.

Dar aici puterea nu s-ar incuma să vină în „vizită de lucru”. Pentru că nu e dateaza cu un răspuns și cu plăcă unor datorii umane, morale, culturale, științifice, materiale. Nu poate veni înainte de a achita nota de plată. O amînă sine die, pînă la a ne converti pe noi în datorici.

După ce ne-a făcut mai săraci decât înainte, mai săraci decât am fi putut să-nui, puterea încearcă să ne demonizeze și morală speranței. N-ăs fi crezut, vreodată că după un an de la revoluția din decembrie '89, studenții vor trece din amfiteatre și din biblioteci în holarile

Cîstigători vor fi, sperăm, spectatorii

Studionul „PRO-FILM” anunță cîstigătorii concursului 1990. Scenarii: DAN IORDACHE LOGHIN (I), CAMELIA ROBE (II), COSTIN MERESCA (III); idei de film: SIMONA PARASCHIV (I), LUCIAN GRUIA (II). Lucrările premiate se achiziționează în vederea realizării unor filme. Multumind tuturor participanților. Studionul „PRO-FILM” anunță că următorul concurs se va desfășura între 1 martie — 1 iulie 1991. Relații: telefon 18.04.15.

ERATĂ

In numărul 49 al revistei, în articolul „Faceți acordul măcar la Legea presei”, coloana doi, rîndul patru, se va citi: „pînă cînd a fost considerat să fie deținut la Washington” și nu „a fost deținut la Washington”. Regretăm eroarea de dactilografie. (A. M.)

NEMULTUMIREA, la solstițiul de iarnă

Adevărat a inviat

Acum un an, Ceaușescu era impuscat de Ziua Nașterii Domnului. Satana suita în obrazul marcelui prăzna duhoarea întunecată a dibăcilor sale: pe străzi, ninge năluci continuu să ucidă. La Tigrăviște, în urma pluviului de execuție, un eline vesel își vîră totul în cireluri savante. Mai apoi, o instanță dreaptă stinge, cu un potop de răpadă, fierbințele primăverii zăpăcile într-o toamnă scăzută și o iarnă ingăduitoare.

Și iată, la un an de la Victorie, Timișoara e lărjă în stradă: principalele fabrici au intrat în grevă, alăturându-se studenților din întreaga țară, care cer demisia președintelui, a guvernului și invalidarea mandatelor unor parlamentari. Puterea de azi, mai indemnitară decât cea de ieri, infierăză acțiunile timișorenilor și îi lasă să fiarbă în suc propriu. Dacă asupra minerilor răscăluți în '77 sau asupra muncitorilor brașoveni ridicati în '87 forțele repressive s-ar fi năpustit cu inveterare de la Timișoara, Ceaușescu ar fi fost deținut, demult; primul foc de armă tras în Timișoara l-a nimerit direct pe marcel bărbat. Liderii de azi legiferăză cincis, în preajma comemorărilor lui decembrie, intervenția armată în sprijinul puterii. El nu sănătatea și înțelegerea în principiu. Așa că la mitingul din 21 decembrie '90, între puținele pancarte cea cu „Jos Ceaușescu” și-a păstrat actualitatea și locul de druncă.

După insistențele obraznice ale unei armate de fotoreporterii, înțuiți pe loc de un spălător de vase pe valoarea care recita „plicul său”, am ajuns pe terasa Intercontinentalului și mi-am adus aminte de cel care, din acest loc, filmau sănătatea și migălășul măcelului de acum un an. Cel care sănădădua că filmăză pentru agențile de presă străine erau băieți lui Postelnicu. Onerația procuraturii, huiduiala de participanții la miting, ar putea stabili cu precizie, cu ajutorul imaginilor, mișcările tuturor unităților

care au acționat în ziua în Capitală. Dar, cine să, poate că po căsetele cu pricina or fi fost înregistrate ulterior collinde pentru repertoriul de Craciun al invățătorilor de la Bâncău.

Regimul actual continuă jaful cu care ne obișnuiesc. Disciplina, plătim cu bani grei frigul din case și găzii tot mai plăpind, calculăm neliniștiți numărul de biscuiți pe care îl mâncă la școală copiii noștri, mizeria publică face ca în ajutorul ce le primim să fie incluse capace de closet. Dar nu pentru condiții în care, mirabil, supraviețuiesc și au cerut demisia președintelui și guvernului. Nu pentru calitatea salamelui sau pentru liberalizările prejurii sunt făcuți bucați coroanele oficiale factură atribuită cu o nesimțire senină. În emisiunea 7 X 7 a Televiziunii, mitingului Alianței Civice. Neinformatul nostru președinte trebuie să afle că în stradă se strigă „Iloscu a trax în noi” și nu poate să nu admite că și ușor de făcut o legătură între cel care întrăzăzi să ne arate vinovații și vinovații laicii.

Imediat după căderea lui Ceaușescu, un muncitor amarit răspunde unei reporteri grăbită să afle „Ce e libertatea?... Libertatea?... Nu stiu... E ceva sfînt.” Libertatea e, într-adevăr, dimensiunea de căpătă pe care Dumnezeu a pus-o în noi. Pește Piața Universității, la 21 decembrie, în poftă tuturor dozamăgărilor cu care am venit să pe care le-am dus înapoi acestă colindă dens aburul sfinteniei. Același abur umplu Piața Oprea din Timișoara, salutată de curind cu un CRISTOS A INVIAȚ! care a agresat linisticii unor parlamentari și căror cultură teologică se reduce, în ceea ce mai bun că, la bătăul în lemne și sculptul în viață înțilnirea cu mită neagră. Umbriile cu mai multă grija pe străzile și prin piețele târziu astăzi. Se uită Cineva atentă la noi. ■

SORIN FAUR

CUI NU-I ESTE FRICĂ DE DUMNEZEU?

• Primăria a dat curs cu mulță promptudine rugăminții domnilor Dan Iosif și Dumitru Dineș de a se amenda o tribună sub firma „Parking Ciclop”, mitingul debutând astfel sub auspiciile revoluționarilor de profesie. Tonul isteric-solemn a nemulțumit de la bun început, și bănuiala că în poftă frigului, trandafirii vor înflori chiar și în această zi, la adăpostul unor patriotică cuvintări, s-a întărit, cind în Piața Universității s-au făcut apariții într-o Dacie, domnilii senatori Gelu Voican-Voiculescu și Dan Iosif.

Intenția era, desigur, de a tine discursuri în memoria eroilor din 21 decembrie.

Să fiuțat oare domnul Gelu Voican cum anul trecut pe vremea aceea se plimbă incert într-o lăză și demonstranți? Cu minile în buzunar, barba în piept, transportat probabil în alte sfere, circulația nestingerită printre băstoane și secururile „băieților”. Atât de adineci era într-adevăr domnișoare, înțeles că se risipește în felul acesta mari energii și Alianța Civica risca o însemnată pierdere de popularitate. Desigur scopul mitingului a fost, în mod declarat, unul strict comemorativ. Era însă la îndemnarea oricui să prevadă că, în contextul în-

cesi? Anul acesta, întrebarea ar fi fost pur reținătoare, poziția domnului senator Ilind clără pentru toată lumea. De aceea cu toate insistențele din anul, secondele puținete de cele ale domnului Dan Iosif, nu a fost lăsat să vorbească, plecarea din Piață fiind oarecum precipitată, din cauza avalanșei de pumnii ce s-au abăut asupra nevinovatului Daciu Huiduiește, au marcat timp indelungat solemnitatea momentului.

• Domnul Dumitru Dineș, însoțit de portavoce, roagă pe un ton acuzator să se inchidă stația de la tribuna Alianței Civice, decaretă la tribună se înțelege și slăbă de comemorare. Din cauza multumii, cel de la tribună nu avea cum să vadă ce se întâmplă în dreptul tribună. Dorinta domnului Dineș fiind în acențuieritul tuturor, stația este închisă.

La tribună, lumea se reculege în amintirea celor morți. Domnul Dineș, întrebat și de „trumusetea” spectacolului, face pe un ton ca o notă mai înaltă decât s-ar fi evitat, observarea că steagurile și pancărtele ar fi trebuit să fie. Preotul oficiază în continuare și nimenei nu-i dă atenție. Dar dinul nu se lasă: „Așa se protejează peste tot, mai”, îl explică unul

dumnei en harbi. „Las-o și în acă acum”, spunește acesta trist. Domnul Dineș pleacă nemulțumit. Aspectul înainte de toate! Dacă cumva se filmează?

• S-a vorbit frumos și mult. Din cind se amintește: „Anul trecut ne vom avea această și anul următoră”. Multimea strigă din răsărit: „Criminalii îi ţes emanații! Demisia!”. Cîtreaza lăstrei cu tăți cel morții în București în zilele revoluției, surprinsă prin lungime. Oamenii, în genunchi, și cu luminări arătate în milii, trecă la elie cu nume ce îl se pare eu-nosește. Această lăstă integrală este flacătă publică de abia acum, după un an. Nu are sens să nu întreb de ce. O preoche mai în vîrstă se ridică gemind. Au anchiorat de altă stat la genunchi.

• Ora 22. În jur de 300 de oameni stau grupali într-o masină de unde vorbește cineva. Piața este luminată de zeci de luminări. Multă se roagă. Din cind în cind un plus asuțit de femeile sparge aerul. Alinăză arăză, un prieten îmi telefonașă: „Au băgat scutericii!”. Cui nu-i este fiul de Dumnezeu? ■

ANDREEA PORA

Oportunitate sau nehotărîre?

Trebucă să-o spunem, cu tot regreții, că mitingul din 21 decembrie 1990 din Piața Universității a dezamăgit. Să vorbești acum din punctul de vedere al participanților.

E inutil să consemnăm opinii, căci fielele cit de multe, ar putea fi considerate irelevante în raport cu zicile de milioane de oameni care s-au adunat în Piață. Recenția colectivă a corpului manifestanților e un argument suficient. Oamenii astăzi au revendicări formulate explicit și un program de acțiune. La Timișoara nu doar studenții, dar și 11 mari întreprinderi se află în grevă. Era normal să se pretindă o solidarizare explicită și angajantă cu Timișoara, care riscă prin izolare un nou martiraj. La ce-am asistat în fapt? Într-o manifestație și tribună s-a creat un hiatus. „Titularul” Alianței Civice nu fost în situația îngrijată de a stopa elanul corpului de manifestanți, păstrându-se în zona discursului idealic (cu cîteva excepții care au sporit impresia de conuștere și nehotărîre). Nu aducem nimănui nici un reproș. Încercăm doar să atragem atenția că se risipește în felul acesta mari energii și Alianța Civica risca o însemnată pierdere de popularitate. Desigur scopul mitingului a fost, în mod declarat, unul strict comemorativ. Era însă la îndemnarea oricui să prevadă că, în contextul în-

care propaganda PSN a confiscat medaliile mortilor și rănitilor din Decembrie în folosul unei mitologii proprii, astăzi străzile vor depăși cu mult solemnitățile comemorative. Alianța Civica ar putea să învețe de aci că nu pot fi la rampă cu o situație echivoacă. Urmările să-ă vizat. În Piață au rămas oameni care crezând că vor găsi sprijin și solidaritate, au fost din nou victimele poliției. Pe care este de preferat să se mențin momentul în care distanță dintre ce vrem și ce putem să îl fost acoperă.

• Am retrăit mirajul Pieței Universității. Această atmosferă, neînținsă revendicări, acesași fizie a forței, iar la sfîrșit același sentiment penibil că ceilalți ne privește ca pe o societate cu obiecturi ciudate. Spre deosebire de Timișoara, unde muncitorii au înțeles prea bine că economicul vine în prelungirea politicii, eșalonul bucurășteană e ca o masă cu două picioare. Ne mai trebuie încă timp și poste ne mai trebuie un dezastru.

• Un amănunt: polițișii au vorba și ei la căderea serii că o luminare. Își place sau nu, ordinul se respectă. Pe la miezul nopții se simțea parcă mai în largul lor, cind i-au bătut măr pe „robii” care nu voiau să plece acasă. ■

HORATIU PEPINE

REGELE TUTUROR ROMÂNIILOR

La etajul 4 al hotelului Intercontinental flutură un steag. Se strigă „Regele Mihai!”. În balcon apare prințesa Margareta care își arată simpatia față de manifestația din piață. Se stăndauză minute în sir „Să vină regele! Băieți, ce mai stai, vine regele Mihai!“.

Întrebă la recepție la ce cămeră este cazăată prințesa Margareta. „Nu stiu, nu am fost anunțată!“ Cum se poate — mă mir cu inocență — doar nu găzduiști în fiecare zi cineva din familia sa? „Trebule să-mi spuneti numele de familie, eu nu stiu nimic“, mă informeză împășabil înțărul de la recepție.

Andreea Pora: În urma refuzului acordării vizelor din luna aprilie, Malesatarea Sa, Regele Mihai, și-a mai manifestat intenția de a reveni în țară?

Prințesa Margareta: Da, ar fi vrut să vină în iunie, dar astunci au fost evenimentele cu minerii... Moral, el nu poate veni după aceste evenimente, nu puțea stringe mâna cu unumite persoane.

A. P.: Consideră că poporul român este pregătit psihologic pentru o evenimentă revenire a Regelui Mihai?

Prințesa Margareta: Vorbim de o persoană nu de un sistem politic, iar în virtutea faptului că Regele a fost și este un patriot, reîntoarcerea sa ar fi perfect normală. Sistemul politic se va decide în viitor.

A. P.: Credeți că se va da o interpretare politică a apariției domnisoareasă în balconul hotelului Intercontinental și simpatiei manifestate față de acest miting care a avut și un pronunțat caracter antiguvernamental?

Prințesa Margareta: Nu stiu, nu m-am gândit la asemenea implicări. A fost ceea ceva absolut spontan. Am apărut în balcon astunci cind poporul a cerut prezența tatălui meu. Acest miting a fost o comemorare și în acest spirit am participat.

A. P.: Cum privili guvernul Român și în general actuala conducere?

Prințesa Margareta: Oamenii cu care m-am întinut, în special miniștri, par a fi buni tehnocrati și m-am întărit foarte bine cu ei. M-am întinut cu miniștrii

sănătății, culturii, educației. Înțările au fost exclusiv pe linie profesională.

A. P.: Într-un sens mai larg, este acuză că fiind păstrătoare vechiilor mentalități comuniste...

Prințesa Margareta: Am avut discuții tehnice, despre programul educațional, de ajutorare, nu am discutat politică, deci în acest sens nu pot juca situația. Pe de altă parte, văd că în majoritatea tărîilor socialiste, educația primăria influențează foarte mult factura individualului respectiv.

A. P.: Credeți că partidele politice aflate în opozitie sau alte forțe cum ar fi armata ar susține o eventuală reîntoarcere a Regelui? A avut Maleșteaca Sa legături în sensul acesta cu vreo personalitate?

Prințesa Margareta: Nu stiu ce program politic au partidele, poate ar trebui întrebate ele. Tatăl meu este regele tuturor românilor, nu numai al unor, deci nu un partid sau altă forță care nu reprezintă națiunea ar putea cere revenirea Regelui.

A. P.: Deci ar putea reveni numai în urma unui referendum?

Prințesa Margareta: Nu cred că ar fi drept, deoarece astunci cind se face un referendum, omul trebuie să aibă niște date ale problemei, să fie în măsură să decidă. Nu-l pot cere un vot la ceva ce tu nu stii cum e. Referendumul ar necesita ca Regele să fie în România o bună perioadă de timp înainte ca poporul să fie pus în situația de a alege.

A. P.: Un eventual referendum nu ar deci favorabil Regelui?

Prințesa Margareta: Sunt mai multe probleme, o serie de contradicții în legătură cu Constituția din 1923: referendumul nu și are rostul, totul e mai complicat decât pare...

A. P.: Tot mai multe voici cer formarea unui guvern de unune naționale. Consideră că ar fi o soluție?

Prințesa Margareta: Nu sunt ceea ce în măsură pentru a vă da un răspuns competență, dar părere mea este că trebuie să fie un adevarat guvern național. Alegerile au fost făcute foarte repede și fără îndelătușă că noi alegeri vor avea loc înainte de 1992. Sau vor trebui să aibă loc. Un rol important în aceste alegeri trebuie jucat de presă. Trebuie să existe într-adevăr o presă liberă care să ducă la alegeri libere.

A. P.: Care este scopul vizitelor dumneavoastră?

Prințesa Margareta: Pentru Craciun, pentru aniversarea revoluției și pentru fundația pe care o reprezintă și care are ca scop ajutorarea României. Aștept un conotel cu medicamente.

A. P.: Cu ce lipsește rămine în țară?

Prințesa Margareta: Trei săptămâni.

ANDREEA PORA

21 decembrie 1990

OSTATECII COMUNISMULUI

O discuție cu
Matei Călinescu
realizată de
Gabriela Adameșteanu

*Tezele din iulie 1971:
competența va fi eliminată.*

G.A.: Ce te-a determinat să pleci din judecătu?

M.C.: Motivul piecărilor este totdeauna complex, personal (finalmente incăbusit), dar există și aspecte care pot fi formulate obiectiv. Pentru mine au contat foarte mult infamele "Teze din iulie 1971". În legătură cu "imbunătățirea vieții ideologice": a fost o întoarcere bruscă, cu 180 de grade față de ceea ce se făcuse între 1946 și 1971. La o lectură atentă a lor mi-am dat seama că accentul se va pune pe fidelitatea față de partid și competența va fi descurajată: eventual, chiar eliminată. Aerul urma să devină irrespirabil, resimțea foarte acut lucrul acesta: mi-am pus problema și intelectual și profesional, și am văzut în față un viitor negru. Pe de altă parte, se făcea presiuni mari asupra mea ca să intru în partid. La Universitate eram periodic inviat de decan, iar eu, în climatul de atunci, inventam tot felul de motive (nu sunt încă suficienți de matur politic etc.). Mi se părea umilitor să devin membru al acelei organizații, darsimțeam că s-ar putea să nu am înțeles dacă nu vreau să-mi abandonez profesia. Mai era și alt motiv: un imens dezgust față de penetrația vieții cotidiene de către (fosta) Securitate.

G.A.: Începuse deja în 73?

M.C.: De fapt, începuse din vremea lui Gheorghiu-Dej. Avusem proasta idee să studiem limba engleză și încă din vremea studenției (mai precis din anul II, cind se căuta interpréti pentru Festivalul Mondial al Tineretului din 1953) am fost contactat periodic de căte un reprezentant al Securității care dădea telefoane kafkiane și stabilcea interviuri în circumscriptii de miliiție, grădini publice, apartamente în blocuri din centrul orașului (îmi amintesc de un apartament de o anonimatitate terifiantă într-un bloc nou din Piața Română), propunându-mi să devin informatorul lor. Putcau refuza, sub diverse preTEXTE, nu și se întimpla nimic după aceea: rămâneai lotuși cu un gust amar, cu o senzație de injosire. Eu personal nu cunoște pe nimeni care să nu îl fost contactat într-un mod similar (cel puțin în lumea în care mă mișcam). Securitatea îmi săcea sugestii: dacă ne ajungi puțin ai să mergi pe la ambasade, la recepții, ba chiar și în străinătate. Mi s-a parut întoadeauna ultimul lucru pe care l-aș fi putut face: am refuzat în mod consecvent și în termeni clari, dar m-am simțit întoadeauna umilit că nu pot să le spun un *nu* foarte puternic, că nu pot să le exprim disprețul meu.

Miron Chiraleu: acte de rezistență în războiul delațiunii și suspiciunii

M.C.: De altfel, în 1953 nu exista o posibilitate reală de disidență: regimul

lui Gheorghiu-Dej era de o ferocitate mai directă decât regimul Cenușescu. Dintre nenumăratele crime ale Securității lui Gheorghiu-Dej (cca care a conceput și organizat monstruosul lagăr de la Pitești), mai multe m-au atins personal. Voi relata una, care continuă să mă inducreze și să mă revolte de căte ori mă gîndesc la ea: e vorba de arestarea (în 1956), detenția timp de cinci ani și impingerea la sinucidere în închisoare, cu puțin înainte de data eliberării, a celui mai bun prieten al meu din anii liceului, Miron Chiraleu. De la fosta deținuță în închisoarea de la Aiud am aflat circumstanțele sinuciderii: Securitatea facea presiuni asupra lui ca, după eliberare, să devină informator. Presiunile trebuie să îl fose marți și Miron Chiraleu, poate omul cel mai angelic pe care l-am cunoscut, n-a văzut o altă soluție decât aceea de a-și curma zilele. Am considerat întoadeauna moartea lui ca un act eroic: *un act de rezistență în războiul suspiciunii și al delațiunii* *dus împotriva însăși fibrei morale a națiunii*. Episoadele în care am fost implicat eu și fost designat marginal, nesemnificative; refuzul colaborării nu antrena nici un risc. Să totuși, simplul contact cu emisarii acelei sinistre instituții comuniste avea darul să-mi otrăvească existența - mai intens și mai răscolitor după moartea lui Miron Chiraleu.

Mentalitatea de ostaceci

M.C.: Deci a fost și această otrăvire periodică a vieții zilnice, dublată de un sentiment al proprietății slăbiciuni. N-am avut o vocație eroică de martiraj politic. Mai tîrziu, cind disidență a devenit o opțiune (designat, foarte dificilă și risipită), am văzut cum puținii disidenți erau ostracizați de colegii lor. Nu li se mai dădea bună-ziuă, erau ocoliți, oamenilor le era parcă mai frică de ei decât de cei care îi terorizau deschis. Există o mentalitate de ostaceci. Dacă cineva facea un gest curajos, sfidător, ceeață încercă să-l oprescă, învinuindu-l că-i pune în pericol, că vor suferi cu loți din cauza gestului său.

Este foarte important să nu te simți obligat să te disprețuiești

M.C.: Logica ostacecilor comunismului era de felul următor: sănem cu loți persecuții, dar putem supraviețui. Să nu ne pierdem miciile dar importantele noastre avantaje. Să nu irităm condescerea. Să nu întărităm tigru, pentru că acesta va începe să slăbească sără discriminare. În 1971 am simțit că aceste lucruri pot fi (mai mult sau mai puțin) controlate, că poți (înțelegă) să-ți vezi de încă, că poți să te îți depare de ostaceci represivi (fără, neapărat, să devii un disident). Că poți să-ți păstrezi un anume respect față de tine însuți, față de profesia ta, este foarte important să nu te simți obligat să te

MATEI CĂLINESCU este profesor de literatură comparativă la Indiana University din Statele Unite. Pînă în 1973, cind a părăsit România, a publicat mai multe cărți în românește între care volume de critică (*Eseuri asupra literaturii moderne* - 1970, *Clasicismul european* - 1971, *Conceptul modern de poezie* - 1972, *Fragmentarium* - 1972), de poezie (*Semn*, 1968, versuri - 1970, *Umbre de apă* - 1972), romanul eseul *Vîata și opinile lui Zacharias Lichter* - 1969, ed. a II-a, 1971. În limba engleză a publicat, între altele, studiul *Five Faces of Modernity. Modernism, Avant-Garde, Decadence, Kitsch, Postmodernism* - 1977, a cărui traducere se află în curs de publicare la Editura "Univers". A terminat recent un amplu studiu despre lectură și relectură intitulat *Haunting Texts: An Essay on Rereading*, din care urmează să apară fragmente, sub titlul *Note pentru o filozofie a relecturii* în "Caiete critice". După o absență de 17 ani din publicistica românească, a reapărut vara trecută cu un eseu despre Mihail Sebastian și România anilor '30, tradus din limba engleză. Textul fusese prezentat la o conferință internațională despre culturile est-europene în luna martie 1990 (vezi "România literară" din 26 iulie 1990 și poza asupra traducerii românești în "Romania literara" din 6 septembrie 1990). Matei Călinescu a publicat comentarii despre situația socio-politică a României în ultimii ani și va fi unul dintre membrii Alianței Civice, secția americană.

disprețuiești. După 1971 mi-am spus că în această privință totul este pierdut. Posibila degradare pe care am întrevăzut-o atunci a fost însă în realitate mai lentă, a luat anii.

Capitalul de spaimă și teroare moștenit și utilizat de Ceaușescu

M.C.: Eu nu am prevăzut că la un moment dat Ceaușescu și partidul vor decide că un minimum de literatură este inconjurată de ritualurile unei cenzuri kafkiane care o privează de orice sens mai larg, de orice reverberație) nu deranjează și poate fi deci lăsată în pace. Evident, experiența acestui timp s-a deosebit foarte mult de experiența stalinismului din timpul lui Gheorghiu-Dej, care a creat *un mare capital de spaimă și teroare*. Ceaușescu a știut să profite de această moștenire. Interesant este că neostalinismul lui Ceaușescu, care a transformat jara într-un virtual lagăr de concentrare, a continuat o doză largă de *Pseudo*.

G.A.: Citez din interviul pe care l-a dat Mirelei Roznoaneanu în "România liberă" (21 august 1990), unde apare definiția lui Pseudo: "Pricina ieșirii anvoioase din totalitarism (spuți) este designat moștenirea pe care au lăsat-o Ceaușescu și cele peste patru decenii de comunism românesc. O moștenire de minciuni, de frică, de simulare a fericirii și mizerie (alături ani-lumină), de cinism, de ură, de antiintelectualism și xenosobie, dar și de megalomanie, intoleranță și orgoliu absurd. Să își adăuga o moștenire de Pseudo. Ieșirea din întreaga mentalitate a lui Pseudo (care include între alte multe forme înșelarea de sine, reaua credință, minciuna sinceră și arta de a-ji fura căciulă) nu poate fi ușoară..."

M.C.: În acest spațiu al lui Pseudo existau și anumite mici, foarte limitate libertăți, dar prețul care se plătea pentru ele era prețul greu, umilitor al duplicității.

A forța un om să mintă tot timpul este o formă de tortură

M.C.: În viața cotidiană, socială și personală există elemente de teatralitate: în multe circumstanțe jucăm roluri, vrem să fim văzuți într-un anume fel etc. Numai că duplicitatea pe care regimul lui Ceaușescu te forța să-o practici era o duplicitate totală, în care trebuia să simulezi fericirea în momente de mare nefericire și privatul. Îți se cerea o duplicitate care de fapt te umilea, care îți ruina respectul de sine. Noi jucam teatru, se mai întâmplă să și minți, să ne prefaceam, dar nu ne pierdem respectul față de noi însine, pentru că există o zonă în care putem să fim

consistenți. Si avem sentimentul că reușim să fim consistenti. Poate ne înșelăm, poate este o iluzie - dar este o iluzie prețioasă. Probabil că necesitatea aceasta de a minți tot timpul era și biologic greu de suportat. *Eu cred că omul este un animal programat să spună adevarul*. De pildă, în Occident, există așa-numitele detectoare de minciuni, utilizate ca să vadă dacă anumii crimiinali spun adevarul. Îți se pun întrebări și aparatul măsoară nivelurile de tensiune. În momentul cind minți, organismul intră într-o stare de tensiune care se înregăstrează. Ce dovedește aceasta? Că omul poate minți în multe circumstanțe, dar în momentul în care îl forțezi să mintă tot timpul, îi supune organismul unui stress extraordinar. După părere mea, aceasta este o formă de tortură. Valoarea biologică a adevarului constituie una din axele vieții morale. Dar nu vreau să intră în această problemă, care are ramificații filosofice foarte largi. Deçi am resimțit această obligativitate a minciunii și am văzut cum unor ei devine minciună sinceră: oamenii nu mai pot să suportă tensiunea falsului și începeau să creadă în justificarea minciunii. Sau spuneau că există și elemente care justifică minciuna.

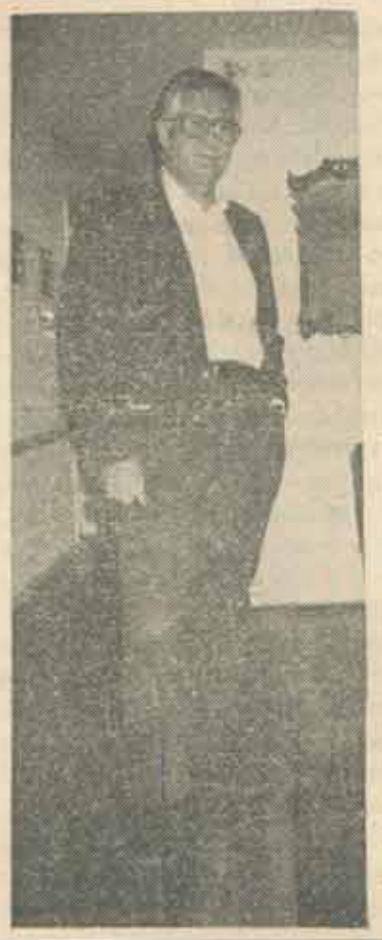
Megalomania combinată cu hipersensibilitate la critică - formele același complex

M.C.: Cred că s-ar putea scrie romane ale fantasticului psihologic inspirate din aceste fenomene paradoxale de pseudoconștiință, de onoare frustrată (în momentul cind cineva îți sugerează că minți), de orgoliu, de furie. De aceea în România oamenii sunt hipersensiibili la cea mai mică critică, o trăsătură care se combina cu megalomania (ce face parte din același complex).

G.A.: Numai că există în acest timp în România o pomere agresivă de a bloca întoarcerea privirii înapoi, spre trecut, cu fraze definitive: nu era nimic de făcut. Toți am fost la fel de vinovați, sau de fapt nu a fost nimic...

Necesitatea unor modele de înțelegere a trecutului

M.C.: Este o respingere și o formă de autorepresiune. Psihanaliza a discutat efectul represiunii în relațiile de familie. Rămîne de discutat fenomenul în viața socială, cind indivizi, ca flinje sociale, încercă să-și reprime trecutul. Psihanaliza discută și întoarcerea reprimatului - unor ca o băntuire, ca o boală: căci boala mentală poate fi forma pe care o ia o asemenea întoarcere. Psihanaliza încercă să depășească patologia printr-un act de înțelegere: te poți vindeca dacă nu te fălsifici, dacă îzbutești să înțelegi

devin dogmatice în fața complexității: dogma simplificatoare. Ceea ce trebuie, după părerea mea, este o atitudine deschisă față de trecut. Nu numai față de trecutul comunist, ci și față de trecutul dinaintea lui, care și-a avut și el întorsările lui traumatice. Iluziile lui. Mitologii lui. Ororile lui.

Efectele culturale pozitive ale exilului

G.A. Să ne mai întoarcem puțin la momentul plecării tale din Iași.

M.C.: Sigur, atunci un element a fost și norocul. Norocul de a obține pașaportul - cu dificultăți pe care nu îl le mai povestesc. Am fost pus în fața unei decizii pe care aş mai fi putut-o luate în 1968, cind sătusem cîteva luni în Anglia și Franța, unde îmi completaseam cercetările pentru teza de doctorat și aş fi putut foarte bine să nu mă mai întoarcă în Iași. Dar m-am întors. A fost o decizie liberă. Erau foarte rare momentele cînd puteai să iezi o decizie liberă. În 1973 m-am alăturat din nou intr-o situație în care puteam hotărî liber, puteam alege cu adeverat, asumându-mi toate consecințele. N-a fost ușor. Renunțam la o cultură, la o limbă, la un cadru de referință, la mulți prieteni. Dar am ales exilul. Evident, exilul (cum spunea Saint John Perse) nu-i de ieri. Aspremile lui altădată n-au dispărut, dar s-au mai atenuat. Există chiar un fel de comoditate a exilului, un element de confort și bunăstare relativă (în comparație cu privațiunile absurde din lumea comunismului), să că exilatului nu-i mai dă mină să se lamenteze ovidian. Însușină actuală, cine se plinge prea mult de condiția exilului, cine utilizează retorică desueta a lamentației riscă să cadă repede în kitsch. Să puține lucruri sint mai penibile decât kitsch-ul exilului! Pe de altă parte, nu-i nici ușor. Aș mai adăuga ceva: în epoca noastră modernă, de mobilitate, de transparență crescîndă a granjelor, pentru români nu-i un lucru chiar rău să învețe arta exilului. Readaptarea într-o altă lume. Cu prăbușirea comunismului, noțiunea de exil se va dilua și mai mult. Să visăm dispariția ei finală.

De ce trebuia învinovătit exilul?

G.A.: Care și-a părtut și atitudinea noii puteri față de exil?

M.C.: M-a întristat faptul că în România s-a încercat, cu un anumite succes, o culpabilizare a exilului. Acești eforturi au fost încurajate, adeseori chiar inițiate de către F.S.N., care avea tot interesul să găsească japi îspășitori, reali sau imaginari (cei imaginari sau oricum aflați la o oarecare distanță geografică erau mai convenabili, cu condiția să rămână acolo, de departe). Mi-a produs "o intipărîtură" (ca să folosesc o expresie a vechiului meu prieten Mircea Ivănescu) un articol de prin Ianuarie 1990, din "Adevărul"; se vorbea în el despre emigranții întorși în România ca de niște oameni "care n-au suferit ca noi", care n-au fost închiși, precum Constantin Noica sau Alexandru Palaeologu, care n-au suferit de foame, care n-au fost terorizați "ca noi" etc. După cîte știu, autorul articolului n-a fost nici închis, nici infometat (nici înscăpat, aș adăuga), nici terorizat în timpul vechiului regim - deși poate că va fi avut și el dificultăți cu cenzură, ca tot scriitorul român ce se respectă. Care este adeverul? De ce trebuia învinovătit și mărdărit exilul? (Lasă o parte resentimentele profunde ale paznicilor de închisoare față de prizonierii evadăți și învinuiați sau gelozii unor prizonieri semi-complici cu paznicii.) Exilul trebuia învinovătit pentru că el a fost (și mă refer acum la exilul intelectual) o punctă de legătură cu lumea din afara lagărului de concentrare care devenise România lui Ceaușescu; pentru că exilul cultural (mă refer la oameni ca Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Ion Vianu, Ion Negoițescu, Gelu Ionescu și mulți alții) și-a lăsat sarcina de a păstra memoria națiunii; pentru că a putut confirma, în afara oricărui control, sensul unor valori profesionale și morale elementare, care riscau să se piardă în imensul, absurdul, terifiantul Pseudo ceaușist; pentru că a insistat că un act de

cărți, cum ar fi *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Gabriel Liiceanu, *Epistolatul* sau eseuri filosofice și literare (cartea lui Mihai Şora, bunăoară, A fi și a avea, carteia lui Lucian Raicu despre Gogol, carteia lui Mircea Martin G. Călinescu și complexele literaturii române, cîteva volume ale lui Nicolae Manolescu) și cărți de poezie, din cînd în cînd. Am mai citit și lucrări tipărite în străinătate, în românește sau în alte limbi, care nu erau cunoscute în România - dar oare fac ele parte din moștenirea anilor Ceaușescu?

G.A.: Eu cred că da. Autorii lor plecaseau din Iași cu experiența proaspătă a totalitarismului și scriau pentru prima oară fără cenzură.

M.C.: Adreptate! Cel puțin în măsura în care te referi la exodusul intelectual din timpul lui Ceaușescu (începînd cu Paul Goma sau cu exilul apolitic oniric al lui Dumitru Jepeneag, și continuind cu mulți alții, ale căror nume devinău nemenționabile în România, imediat ce plecau). Cările autorilor celor mai distinși din acest ultim val (mă gîndesc acum bunăoară la proza lui Norman Manea) aparțin în mod clar rezistenței estetice (dacă termenul e potrivit) contra pseudoculturii militante și duplicității "eroice" (așa cum o reprezintă un A. Păunescu). Desigur, cările lui Goma (care apar în sfîrșit în românește) și cele ale altor exilați din acea perioadă fac parte din această moștenire. De ce în ce constă ea? Eu cred că problema ar merita să fie discutată cu sinceritate, fără inutile sentimentalisme sau autoinduioșari. Sunt probabil căteva cărți care vor mai fi citite peste 10-15 ani - și asta mi se pare enorm. Eu m-am ocupat în ultimul timp de problematica lecturii și lizibilității (e vorba de lectura întreprinsă liber pentru, vorba lui Stendhal, "promisiunea de bucurie" pe care o face). O carte care poate fi citită cu interes după 10 ani e excepțională, în condițiile normale ale vieții literare. Lizibilitatea după 50 de ani de la publicare, e un semn al clasicității. Moștenirea literaturii românești a decenilor trecute. În ansamblul ei, râmne minoră, provincială. Multe cărți oneste vor deveni ilizibile - sau lizibile numai pentru cineva cu un interes istoric, cu un simî deosebit de acut pentru nuanța subversivă, pentru ideea subtilă polemică, într-un context trecut și foarte greu de imaginat (dacă nu cumva chiar inimaginabil). Problema e că prea puține cărți românești din acei ani sănătățile recitibile.

O capodoperă tipic românească: intraductibilitatea, ilizibilitatea în Occident

G.A.: În această severă cernere a cărților în timp (inclusiv cantitatea mare de timp istoric concentrată în ultimele luni) sunt diferențe între genuri?

M.C.: Poezia pură mai puțin afectată, dar ea va fi mai puțin citită într-un viitor normal. (Acesta este paradoxul poeziei: covîntul poeților are mare greutate în culturile totalitare, dar și-l pierde în mare măsură în condiții de libertate.) Proza va fi mai aspru judecată de timp, nu de oameni (oamenii n-o vor cîsa). De ce? Pentru că proza de bună calitate se citește în genere destul de puțin, în condițiile de competiție

(Continuare în pag. a 10-a)

cauzele și efectele represiunii. Dar o colectivitate reprimată sau refuzată nu poate face nimic: fiecare individ (sau anumiți indivizi) trebuie să facă treaba aceasta de clarificare. De aceea este foarte mare nevoie de istorici dispuși și capabili să stabilească o bază documentară pentru a formula apoi ipoteze plauzibile despre trecutul ascuns, refuzat al națiunii. *Modele de înțelegere*. Mi se pare foarte greu să controlez trecutul: multe fapte apar decolectate, unele sunt oribile, și se face scrierbă de ele, și se face rușine; și totuși, trebuie să stabilești modele de înțelegere. Dacă întorce spatele trecutului, atunci nu mai înțelegi nimic. Și este cu altă mai important să înțelegem ce s-a întâmplat tocmai acum cînd se reinșearcă rescrierea istoriei din punctul de vedere al moștenitorilor direcției comunismului - organizatorii Frontului Salvării Naționale. Comuniștii auresc istoria de mai multe ori, începînd din 1945-1946: ba apără un personaj, ba dispără. Pătrășcanu era dușman, Pătrășcanu era reabilitat. Acum se reinșearcă rescrierea istoriei de către neocomuniști: (de lăpt, nu și tu dacă sunt neocomuniști: sunt însă succesorii vechiului regim, care își apără prin toate mijloacele moștenirea de putere).

Comunismul este o permanentă campanie împotriva faptelor

M.C.: Una din caracteristicile comunismului sau fascismului, (ca mentalități înrudite, și zice gemene) este *ura față de fapte* (acele încăpăținate fapte care, mici sau mari, oarecare, croice, sublime, abjecte, umile, se tot întâmplă, fără să înțelegă seama de doctrine, prejudecăți sau sfiri ideoLOGICE). Ca să înțelegem trecutul, primul pas e dorința de a șterge faptele; ce s-a întâmplat, cum, cind, din ce cauză. Faptele - inclusiv cele rezultănd din acțiunea unor oameni hipnotizați de mituri, inclusiv cele ieșite din ura față de fapte, din încercarea de a șterge faptele și a le face să dispară - trebuie deslușite, văzute, stabilite în spiritul adeverătorul. Asta ar fi una din formele practice ale anticomunismului (sau antifascismului) - comunismul fiind, cum spunea jurnalistul și istoricul popular englez Paul Johnson, o permanentă, mereu reinnoitoare campanie împotriva faptelor. E o definiție memorabilă.

G.A.: S-au putut vedea de mai multe ori, în ultimele luni, efectele istorici falsificate în comportamentul contemporanilor noștri.

M.C.: Ale istoriei falsificate și ale noilor falsificări. Multe minji mai slabe

Multe cărți oneste și nu deveni ilizibile

G.A.: Dar care va fi moștenirea literară a anilor Ceaușescu?

M.C.: Nu-l pot da acum un răspuns competent, pentru că (mai ales în ultimii 10-15 ani) n-am mai urmărit ce se întâmplă în literatura română. Am citit totuși căteva

(Urmare din pag. a 9-a)

cu literatura best-seller, cu producțiile industriale literare kitsch sau porno. Jocul dintre scriitor și cenzor (cu aspectele lui complicate, de ostilitate și complicitate, de imponderabile și surprize kafkiene) și-a pierdut atraktivitatea față de public. Escistica va fi și ea afectată - limbajul heideggerian sau structuralist în care o parte era scrisă sau părțea narecum derivativ, lipsit de caracterul implicit polemic pe care îl va fi avut. Dar escistica mai liberă, mai puțin dependentă de limbajele filosofice la modă, cum ar fi unele texte elegant-paradocale ale lui Alexandru Palcologu, se vor căsi cu placere.

G.A.: *Așculindu-te, mi-am reamintit de mijlocul anilor '60 când din 15 ani de literatură nouă au mai fost păstrate 3-4 cărți.*

M.C.: Din aşa-zisul obsedant deceniu (cum se numea eutemistic decenul proletariat) eu rețin o singură carte, o capodoperă tipic românească: intraductibilă (înțelibile în Occident, prea subtilă pentru culturile lumii a treia, sau poate lipsită de o anumită energie imaginativă, mitică, de felul celui din proza realismului magic sud-american); volumul I din *Motronecii* de Marin Preda. Dar această direcție de discuție nu mă atrage acum.

Istoria falsificată de comuniști și obștesile imaginarii politice românești

G.A.: *Să-ți pun atunci o întrebare de ordin mai personal: ce ai făcut, ce ai scris, ce ai gândit de cind ai părăsit țara?*

M.C.: Am plecat (e o dată pe care mi-o amintește precis) la 15 ianuarie 1973 - sănii deci aproape 18 ani de atunci. Ar fi multe de spus despre această perioadă din viața mea, dar mă voi limita la două descoperiri, nelegate (sau legate doar foarte indirecț) de cerințele unei cariere de profesor de literatură comparată la o universitate americană: *descoperirea istoricii* (într-un timp în care disciplina pe care o reprezintă se deplasează de la anistorismul structuralist la un istorism abstract, situat undeva între Michel Foucault și un fel de quasi-marxism) și *descoperirea problematicii politico-legale*, cu accentul pe cel de-al doilea termen (ce înseamnă legea, legalitatea, legitimitatea și astfel de ceeași). Descoperirea istoricii am făcut-o încercând să înțeleg și să situez opera literară a lui Mircea Eliade, despre care intenționam (și n-am abandonat această intenție) să scriu un studiu critic. Am început prin a citi opera lui Eliade în spiritul fenomenologic religioas și al psihologilor imaginariului (Jung și mai ales Bachelder, a cărei teorie despre funcția "îreaului", despre rolul construcțiv și chiar salvator al "reveriei" imaginatice Eliade o admiră) și această perspectivă se vede în diversele escuse pe care le-am publicat aici, de la cel dintâi, apărut în 1977 în *The Journal of Religion* și pînă la cel mai recent, publicat ca prefăcă la volumul *Youth Without Youth and Other Novellas* (*Tinerete fără de tinerete și alte povestiri*, 1988). Nevoia de a vedea proza lui Eliade și în plan istoric a apărut timpuriu, dar satisfacerea ei s-a lovit de obstacole insurmontabile. Istoria României anilor '30, esențială pentru înțelegerea personalității lui Eliade, a fost sistematic deformată, falsificată, ocultată de către comuniști. Sursile (ziarile epocii, în primul rînd în românești) erau inaccesibile aici. Puținele studii istorice occidentale ale perioadei erau incitante (mă gîndesc în primul rînd la studiile lui Eugen Weber) dar rămîneau incomplete sau prea generale pentru ceea ce îmi trebuia mie. Lipseaște pînă astăzi o biografie critică, serioasă, a celor care a influențat astăzi de puternic generația lui Eliade, Schițan, Cioran. Lipseaște o serioasă istorie a mișcării legionare - care a obsedat și continuă să obsedeze imaginariul politic românesc - din păcate, în necunoaștere de cauză. Lipseaște de asemenea o istorie serioasă a culturii politice românești în secolul XX, inclusiv a culturii politice comuniste (din ilegalitate pînă la sfîrșitul lui Ceaușescu). Pentru Eliade, carteau M. L. Ricketts (*Mircea Eliade, the Romanian Roots*), apărută în 1988,

OSTATECI COMUNISMULUI

Incearcă sătarea istorică a cărei nevoie o simțeam. Ea reprezintă însă doar un început.

Fărădelegea comunistă și increderea democraților în lege și legalitate

M.C.: M-am cam lungit vorbind despre această descoperire a nevoii de istoric - de istoric concretă, faptică, amănunțită, și zice chiar microscopică. (Să n-am înștiat asupra caracterului ei paradoxal: trebuie să plec din România, să fiu departe de ea, să trăiesc într-o pară în care România e cam la fel de cunoscută cum e, să zicem, Guatemaia în România.) Cealaltă descoperire, a problematicii politico-legale, a fost, în ordine cronologică prima. De la început, m-a fascinat legalismul american, cultura legală (și populară). Încrederea în lege și legalitate, acceptarea și respectarea unei norme de a răjona legal. Evident, venit aici din ordinul ilegală, din fărădelegea comunismului, din starea de adevarată sălbăticie juridică impusă de regimul comunist, am fost nu numai fascinat, ci și uitmit și dezorientat. Au trebuit ani de lecturi în domeniul filosofiei politice și al filosofiei dreptului, dublate de problemele juridice concrete, speciale, dezbatute aproape zilnic în presă, ca să înțeleg să înțeleg conceptual de "rule of law", extraordinara lui importanță și loto-dată marca lui fragilitate.

Pseudo-armă secretă lăsată moștenire de Ceaușescu Frontului

M.C.: După revoluția română din decembrie '89 - astăzi repede urmată de o lovitură de stat deghizată, organizată de o parte a fostului aparat de partid și elemente din conducerea Securității și armatei - m-am gîndit mult că de necesare au devenit legitimitatea și legalitatea pentru ieșirea jării din marasmul totalitar. Sîi, totodată, căt de dificilă (dacă nu chiar imposibilă) să realizeză tot, mai ales în condițiile acelui *Pseudo* despre care am discutat, și care e probabil cea mai prejoasă moștenire - moștenirea secretă, puternica armă secretă - lăsată de Ceaușescu Frontului.

G.A.: *Nu mai văd altă posibilitate de a ne continua discuția de la deplasându-ne în terenul politic. Aș vrea să mă refer la un recent articol scris în colaborare cu profesorul economic Nicholas Spulber, coleg la Universitatea Indiana. Articolul atrage atenția asupra alternativelor monarhice importante pentru ieșirea din dezastru.*

Reformarea legalității comuniste este o aberație

M.C.: Da, alternativa monarhică (în cludi faptul că România nu pare a fi, cel puțin deocamdată, într-o stare de spirit monarhică). Articolul *Ce poate face regele pentru România?* trimis "României libere" acum vîco trei săptămâni, ar putea să îl apărut dejă; deși tot astăzi de bine ar putea să se îl pierdut, să îl fost opriit de cenzura poștală (care am auxit că funcționează în continuare), sau să îl fost considerat de redacția ziarului ca inopor-

tun. Ideea centrală e simplă, poate prea simplă: și anume că numai regele, revenit în fruntea țării, ar putea asigura introducerea *credibilității* a unui regim *legitim* și *legal* în România. Numai el (în ipoteza că s-ar bucura de sprijinul integral al armatei) ar putea decide înțoarcerea la Constituția din 1923 (cu extinderea dreptului de vot tuturor cetățenilor în vîrstă de peste 18 ani) și revenirea imediată la toate legile în vigoare înainte de 1938 (Codul civil, Codul comercial, Codul penal și procedurile legale respective). Care e situația legală a României în momentul de față? Atât guvernul, cât și parlamentul continuă de fapt să lucreze în contextul vechilor legi ccaușiste, dintre care unele au fost reformulate, alttele abandonate (nu se știe exact cum și de ce) iar altele (legile cu privire la proprietatea de stat) au rămas mai mult sau mai puțin intacte. (Mult trimită privatizare are deocamdată un caracter pur "incantatoriu", aș zice.) E ca și cînd acele vechi legi ar putea fi corectate, dar legile comuniste au o logică opusă logicii democrației. Ideea de a reforma legalitatea comunistă este o aberație: nu ai ec reforma, totul este greșit și, pe deasupra, fals. Căci legile comuniste, cum știm cu toții, de fapt nu există: ele sunt o emanăție a partidului, care le poate schimba de la o zi la alta, care le poate ignora, care le poate respecta selectiv și arbitrar sau le poate încălca după bunul plac al "conducătorului" sau "conducătorului".

De aceea, noui cadru legal necesar trecește la o societate democratică nu poate fi creat înțețul cu înțețul înăuntru sistemului moștenit de la comuniști. *Legile comuniste trebuie înlocuite complet și dintr-o dată*. Regele singur, ca suveran reinscăunat, ar putea decide în mod legitim - subliniez: în mod legitim - înțoarcerea la ansamblul corpului legal de dinainte de accesul comunităților la putere. Am impresia că ce-l spun acum sună cu totul și cu totul utopic.

G.A.: *Că să fiu sinceră, da. Cum se poate imagina că violența, agresivitatea răscute din teama de a pierde puterea (a celor care se află acum la putere) vor dispărea de la o zi la alta? Că tot așa va dispărea și Securitatea? Cum se poate imagina o bruscă trecere de la non-legalitate la legalitate?*

Sansa ieșirii României din ciclul comunist

M.C.: Recunosc, e dificil de imaginat. Pe de altă parte, e nevoie urgentă tocmai de o astfel de schimbare: căci țara alunecă pe zi ce trece în haos și anarhie. Economia e la pămînt, societatea e grav polarizată, săracia e mai mare decât după

un război crîncen și îndelungat (războiul de 40 de ani al comunismului împotriva populației) spectrul foamei și a răscoalei bîntuie țara. După părerea mea, ieșirea României din ciclul comunist nu se poate face decât tot așa cum s-a făcut intrarea ei în acest ciclu. Așa cum o armată - armata roșie - a introdus comunismul, o altă armată - armata română - îi va da, poate, lovitura de grăje și-i va recheta într-un moment de mare cumpăna pentru țară pe cel pe care comuniștii l-au izgonit exact acum 43 de ani, la 30 decembrie 1947. Îmi dau seama că și eu aceste precizări scenariul tot pare utopic (eu atîi mai mult cu cît el implică o succesiune de acte patriotice, cum ar fi demisia colectivă a actualului guvern și autodizolvarea parlamentului ales în mai). Să ne uităm însă și la avantajele pe care le-ar oferi revenirea regelui: el și numai el ar putea da Europei garanția că România se îndreaptă cu pași fermi spre o renaștere democratică - după episodul de barbaric sancționat oficial de la mijlocul lui iunie - și spre o economie dinamică, potențial prosperă. Pentru maria majoritate a românilor, regele ar constitui garanția unui arbitraj social nepărat - necompromis de servilitate față de comunism - și promisiunea unei reconciliere naționale. Mulți români, în momentul de față, nici nu pot concepe ideea monarhiei ca un prim pas spre democrație. O astfel de imaginea politică deficitară, paralizată, incapabilă să gîndească alternative, e un rezultat al anilor de comunism, de "spălare de creier" comunistă. Sigur că se poate. România are o șansă - o șansă unică, aș zice - de a restaura monarhia într-un moment de criză socială acută. E o șansă pe care altă jări poate comuniste n-o au. Evident, ca orice șansă, ea poate fi ratată, pierdută. Ar fi tragic. Că privește întrebarea ta despre Securitate, evident nu am elementele necesare ca să judec, însă sentimentul meu este că Securitatea, continuind să existe, să a fragmentat.

Eficacitatea totalitară a Securității este acum foarte redusă

M.C.: Sentimentul meu este că în Securitate există mai multe grupuri, cu rivalități între ele. Și sigur există Securitatea ale unor indivizi - Securitatea lui Iliescu, Securitatea lui Cutare - care încep să semene cu armatele private din Liban. Fiecare șef își are milizia lui secretă. După părerea mea, eficacitatea lor totalitară este foarte redusă. Eficacitatea negativă a securității (anume în a opri mai multe lucruri, în a strica anumite planuri, în a face rău) există în continuare. De pildă, ei pot să terorizeze niște jurnaliști, pot să încidă un ziar, pot să încidă șapte ziară - dar nu pot să controleze întreaga situație. Securitatea nu mai are înțregul, are numai părți. De aceea, pentru smulgerea acestui copac monstruos din rădăcină, trebuie forță. Altintinderi, nu se va întîmplia nimic și se va ajunge la colaps economic total, la haos, la anarhie sau la revenirea unei forme de dictatură (dar și acasă ar fi o variantă temporară, care nu va soluționa nimic). Scenariul monarhie ar salva România de primejdia care plutește deasupra ei.

Bloomington, 16 noiembrie 1990

INDIFERENȚA SI RĂSPUNDERE

Trăim într-o vreme cînd copiii se sacrifică pentru a-si salva părinții

Dacă înainte părinții se jertfau pentru viitorul copiilor lor, acum trăim într-o vreme cînd copiii se sacrifică pentru a-si salva părinții. La noi “cruciada copiilor” dinainte de Craciun a săcut posibil ca părinții să fie eliberați de nisipe tineri care și-au dat viață pentru ei. Mulți dintre acești părinți intelectuali și-au lăsat în urmă o amintirea însemnată, într-o vreme cînd copiii se sacrifică pentru a-i salva părinții.

“**Nici un popor nu va renăște din cenușă să, altfel decât printr-un proces de regenerare spirituală**

In situații extreme, existența vieții spirituale se face cu prețul celei biologice. Atunci moarte nu e o infringere, ci o altă formă de suferință pentru că implică opțiunea pentru dimensiunea care dăinuie în om.

Doina Cornea nu a fost singura care a luptat contra totalitarismului, dar a fost negresit cea care a reprezentat sub forma ceea ce mai dramatică, neînțeleasă și lucidă accastă rezistență al cărei simbol a fost și este. Domnia sa este un nume și o emblemă a conștiinței, a tuturor acelor care au avut un curaj aproape supromenesc și au acționat în virtutea unor forțe mai presus de ei însăși și a legii iubirii și a adevărului. Ca și Soljenițin, Doina Cornea reprezintă spiritual în bezna totalitarismului. Numele său nu o reprezintă numai pe domnia sa, ci și pe toți cei care au apărat integritatea ființei umane, pornind de la acelă luptă necunoscute, în târcere, diuse de eroi anonimi căzuți în toți acești ani de dominiație comunistică, pînă la miracolul din Decembrie, pînă la studenții din Piața Universității și după.

Nici un popor nu va renăște din cenușă, altfel decât printr-un proces de regenerare spirituală. Orice mîsură tehnocrată și economică se va dovedi derizorii dacă nu se vor respecta valorile și drepturile omului.

Așa Doina Cornea că și Soljenițin au același discurs: al restaurării morale și al încetării minciunilor. Același spațiu spiritual și orizontul acelorași valori sunt configurație și de marii poeți și de ginditorii români huiți azi: Ana Blandiana, Octavian Paler, Gabriel Liceanu, Alexandru Paleologu...

Programul susținut de calomnie contra acestei elite a intelectualității românești, a studenților, se înscrie în același plan comunist, de pînă acum, de falsificare a valorilor și a istoriei.

De aici campania de lînsaj de stradă în care o nașă de “oameni” cere moartea celor mai de viață personalități culturale românești, într-un scenariu de fanatism care amintește, la altă scară, de asumarea sistemului că a maselor prin propovăduirea integrismului islamic a la Khomeiny: la numai cîteva luni de cînd o jăru întreagă o aclama în lacrimi pe marea noastră poetă Ana Blandiana, aceasta este, căutată pentru a fi lînsată pe stradă; demnii opozanți de ieri - Paleologu, Paler, Băcanu, Filipescu... și tinerii carora cei de la putere le dateazăază libertatea să transformă în “cavalerii apocaliptici”.

De aici și faptul pervers că, atunci cînd un guvern face “o greșeală pe săptămînă”, cum bine spune Drucan, toată lumea se ocupă cu

critica mai întîi a asa-zisei ingenuități a Doinei Cornea ca mai apoi să treacă la discreditarea ei infamă.

Asistăm la o nouă violare a istoriei, la o nouă rescriere a ei, în cel mai pur stil comunista, a la Orwell

Campania de calomniere a acestei élite a spiritului comprimat în primul rînd pe cei care au lansat-o. În cîteva luni, vecinii membrilor ai c.c.-ului și ai vrutoroziilor, iar nomenclaturiștii susțin că n-au fost cu adevărat comuniști, în schimb discreditează că o furie fanatică pe cei care au fost simpli cotizanți sau nu au fost de loc membri de partid, brusc devinând responsabili de dezastrul politicu-comunist, denunțând drept securiști (mai nou Ana Blandiana, Marian Munteanu) drept foșii nomenclaturiști ceaușisti (Octavian Paler, Stelian Tănase) sau legionari, în timp ce studenții eroici se transformă în golani. Asistăm la o nouă violare a istoriei, la o nouă rescriere a ei, în cel mai pur stil comunista, a la Orwell.

Calomnierea Doinei Cornea, discreditarea persoanei ei pe motiv că ar suferi de tare morală și psihică și că ar avea o sfîrșită în străinătate - cînd din sutele de mii de români din exil nimănii nu au mai avut o mamă care să-și asume un astfel de gest suprem - acuzarea studenților și a celor aflați în greva foamei de a fi fost plătiți cu dolari, ca și cînd moartea se poste plăti și cumpăra cu bună stînă de către cineva, demonstrează fie o minciună, fie, în cel mai bun caz, caracterul pur materialist al gindirilor oficiale și faptul că astăzi în ochii vechii dictaturi cînd în cîteva actualului guvern cei care spun adevărul nu pot să fie decât nebuni sau impostori. Apoi se ascunde faptul că, în timpul urgiei

ceaușiste, fiica d-nei Cornea împreună cu alți refugiați - cum ar fi D. Zamfirescu, Mihnea Berindei... sau doamna C. Comorovski, în cursurile sale de la Universitatea din Anglia - s-au numărat printre acei adevărați ambasadori ai României care vorbeau de suferință acestei țări și care au luptat pentru salvarea satelor, atunci cînd emisiuni dictatorului aplaudau regimul de terroare.

În incapacitatea de a recunoaște și venea eroii și conștiința se adaugă, în al doilea rînd, incapacitatea de a înțelege discursul, pentru că limbajul lor nu corespunde stereotipilor și clichelor sociale, nu se referă la aparență și efecte, iar cei ce ignoră problema morală a sinelui, cei care trăiesc rupți de ființa lor adință rămin opaci la limbajul acestora. Învin mereu în minte oscenă din jurnalul lui Octavian Paler: “A doua poliție”, în care Eugen Simion îi reproșează autorului, care semnase un protest în favoarea lui Mircea Dinescu, pe atunci arestat la domiciliu, gestul său politic sugerându-i să se eschizeze de la o astfel de implicare printre-o refugiere în “cultura”.

Sacrificiul, chiar dacă aparent este în van, nu se rostește niciodată

In terminologia comunismului noștrum de “cultură” și de “politică” au fost atât de manipulate încât au ajuns să semnifice totul și nimic, potrivit circumstanțelor și intereselor conjuncturale. A fost o vreme cînd realismul socialist ca gen literar era un “summum bonum” în timp ce se desconsidera estetică pură, artă pentru artă, tocmai pentru că nu avea o implicație politică și socială. Astfel mari scriitori clasici ca Balzac, sau moderniști ca Anna Ahmatova și Osip Mandelstam, sau la noi Biagă erau desconsiderați pentru că erau doar “poeti”, în timp ce erau indicați în slăvii un A. Toma sau un Eugen Barbu. Dar tocmai propagatorii acestor teorii literare, atât de axați pe activism politic, au pînă sub semnul înțrebării renumele autori scriitori, tocmai din cauza implicăriilor “politică” și “sociale” ale operelor lor care le-a fătădiminută dimensiunea estetică. Astfel Soljenițin și Havel erau discreditati ca scriitori tocmai pentru că opera lor era “politică” și nu avea parte de o dimensiune “artistă”. Același serviciu de dezinformare susținea teza dezertării oricărei acțiuni argumentând că protestul este derizorius cum o arată cauzul polonezilor, al ungurilor și al cehilor.

De laecă istoriei și alăt. Sacrificiul, chiar dacă aparent este în van, nu se rostește niciodată. Rezistența, chiar atunci cînd e înfrîntă, de fapt dăinuie. Istoria ne face să rămînem orbi la consecințele ei, dar în timp, toadele lupte se destinuiesc chiar dacă sensul ei profund e temporar camuflat de opacitatea temporului.

Mai nou, cu excepția FSN-ului, toți cei care fac “politică” sunt considerați niște pierdevara care nu muncesc iar potrivit aceleiași mentalități un comportament exemplar îl ar constituie divertimentul, profesionalismul ori cultura. Înainte de a fi vorbit în Piața Universității, Ana Blandiana căzuse mai puțin în dizgrație decât Doina Cornea, pentru că nu facea “politică”, ci “literatură”. Dar instantaneu, după ce vorbește în Piața “Adevărului”, cea ale cărei poezii constituieră nu demult cîntul mistic al suferinței și deznaidejdi unui “popor vegetal”, a fost batjocorita mai întîi ca “Julietă Revoluției”, iar mai apoi căzută pentru a fi lînsată. Acest act este una din forme complicității între unii “intelectuali” și securitate.

E ciudat că timp de așași ani, intrarea mai mult sau mai puțin obligatorie într-un partid a cărui bază fost de la început distrugerea fizică și spirituală a ființei omenești a fost consumată de atâtia, iar acum, bruse, cînd opțiunea politică a devenit un act deliberat și liber, aceasta este condamnată cu vehemență.

În realitate nici Ana Blandiana, nici Doina Cornea, nici Octavian Paler, nici Gabriel Liceanu... n-au făcut “politică” ei etică. Posturi lor a fost cea a consimțării care elădește spațiul adevărului, al iubirii și al răspunderii.

Atunci cînd politica sau cultura eludează existența și problemele legate de oconțirea vieții în dimensiunea ei biologică și spirituală, ele devin amindoaia la fel de absurdă. Concepute ca o evaziune de la răspunderea morală față de om și aproapele său, ele sunt doar vorbe goale. Cultura este prin definiție opusă barbariei și violenței, iar cînd se refugiază într-un tun de fildes devine o simplă artă decorative. Unii estei cauți fericeirea ca o formă de eschivare de la răspundere. Dar fericeirea adevărată vine numai din iubire și nu există iubire mai mare decât iubirea de adevăr.

Numai responsabilitatea il absolvă pe om

De fapt astăzi cultura că și politica contribuie la orientarea a ceea ce numea Aristotele omul social, trebuie să fie un ghid și problemelor reale ale omului în societate, al răspunderii față de sine și de aproapele său. Omul este o ființă socială, există în societate și că atare trebuie să ia o poziție. Indiferența nu-l absolvă de răspundere, ci doar îl condamnă la o continuă culpabilizare care îl face să-și trăiască propriul său infern interior.

Conținutul noțional fiind astăzi de manipulat, astăzi “politica” și “cultura” sănătoase care trebuie sămărturite. Contradicția dintre “politica” și “cultura” este falsă și aparentă. “Politica” ca un concept antipod al “culturii” generează o antiteză care e de fapt un non-sens. În adevăratul ei înțeles, politica nu presupune a milita în numele unui meschin interes particular, ci a aționa în numele omului social, rezolvînd în mod practic problemele omului în societate. Numai responsabilitatea îl salvează pe om. Cultura nu poate fi niciodată concepută ca o evaziune din suferință; nici cu o fugă de propria suferință și nici ca o detasare de suferință altă. Pentru că ar însemna o abdicare de la funcția cognoscătoare și ontologică a culturii, care duce la restarea conștiinței, a cunoașterii și a înțelepciunii. Prin suferință, cultura devine schematică la responsabilitate. Suferința este un semn care se cere interpretat, care trezește pe cei suferinți la omenia dintr-însuși.

Planul de discreditare a marior scriitori și ginditori români și un “assassin moral” al culturii românești dat și al literaturii și gindirii contemporane universale. Azi, cultura occidentală se află într-un moment de profundă criză spirituală din cauza relativismului absolutist care pulverizează constanța în simple fragmente dispersive, lipsite de o dimensiune metafizică. Acum mai mult decât oricând, profesia lui Soljenițin, că renășterea va veni de la Risărîit, se dovedește adevărată. Iar la această renăștere a valonilor occidentale opera Antei Blandiana și a ginditorilor români - Doina Cornea, Gabriel Liceanu și Octavian Paler - va constitui și constituie izvorul de regenerare spirituală. E vor de determina coordonatele morale ale noii Europe, consolidind același spațiu spiritual configurat de Soljenițin, Mandelstam, Ahmatova, Zinoviev, Grossman, Milosz și Havel, în care gindirea românească e deja reprezentată prin Mircea Eliade, Eugen Ionescu, E. M. Cioran și Vintilă Horia.

Cum comunismul a fost declarat “un cal mort” și nu se mai poartă, moravurile “noi” obligă pe mulți din vecinii adepti, pentru a-și cîștiga acceptarea în conformitate cu noile vremi, la o simpatie “liberală”, vorbind chiar despre democrație, originalitate și economie de piață, dar calomniind pe Doina Cornea, Ana Blandiana, Paler, Liceanu... Testul autenticității convertirii lor nu îneșă de imbrățișarea altor formațiuni politice – oricare ar fi ea, de la FSN pînă la PNT – ed – ci de poziția pe care îl iau față de cei care au fost eroi din trecut ca Doina Cornea, față de eroii miraculoși solidarizați populare din Decembrie și față de cei care azi continuă să fie constanța unei națiuni. Denigrarea acestora este mult mai gravă decât defâșurarea unui „advers“ politic, căci nu reprezintă un simplu atac contra unei misiuni politice, ci contra valorilor universale ale omului pe care aceștia le afișă cu dispars.

Dacă poezia rusă a ajuns la expresia cea mai înaltă în versurile Annei Ahmatova, “Anna tuturor Rusilor”, intruchipind conștiința unei lări torturate de cel mai monstruos regim din istoria umanității, limba română atinge sublimul în poezia Anei Blandiana, adevărată poezie a sufletului, unde are loc contopirea între realitatea noumenică și creație, între luminos și cîuvînt.

Ca și Anna Ahmatova, Ana Blandiana a simțit povara bunătății, a conștiinței într-o epocă a barbariei. În timpul neînșrisitelor sale cozi facute mai bine de 17 luni în fața închisorilor din Leningrad ca să trimită pacchetul fiului său inchis, cîinea a identificat-o și o femeie săracă cu față strimbată de durere să-ă propriește de ea și a zopit: “Poți să descrii toate acestea?” Ahmatova i-a răspuns: “Da, pot”. Aceasta este și menirea universalului poetic al Antei Blandiana, aceea de Requiem.

Versurile Annei Ahmatova prefigură sensul orizontului blandian:

„Nu, nu-șapte săptămînă sub cer stăin. Si nici nu-șă întămplă sub bolta vreunei puteri strâne. Erâm acolo cu poporul meu în acele clipe. Acolo unde, nescrisit, se află poporul meu.”

Istoria literaturii consemnează, pe lingă demisile rusinoase, care devin ilustrații ale nimicniciei din noi, marile creații ale celor care vad, simt și exprimă suferința veacului: acestea din urmă rămîn ca modele ale umanității.

VIORICA PÂTEA
Universitatea din Salamanca

TESTUL AUTONOMIEI UNIVERSITARE

In dimineața zilei de 24 decembrie 1989, una dintre pancartele afișate de studenții bucureșteni purta inscripția: "Să ridicăm învățământul la nivelul tinerilor de azi!". Această revendicare exprima nevoia unei adevărate deschideri spirituale, aspirația către un învățământ capabil de a acorda fiecărui sănă individualizării, a afirmării și a utilității sale sociale.

Un rol important în restabilirea condițiilor necesare unui învățământ național cu autentice valențe universale l-a jucat adoptarea programului de restructurare a vieții academice propus de consiliile studenților în ultimele zile ale anului 1989. În condițiile încerciei și dezorientării unui segment considerabil al corpului profesoral, studenților le-a revenit merul principal în formarea acestuia pachet de revendicări, care îngloba și o serie de cerințe în interesul cadrelor universitare înseși.

Destinul studenților ca și cel al cadrelor didactice depinde de înțelesul dat conceptului de "autonomie universitară". Exercitarea funcțiunilor didactice fără îngrădiri sau condiționări extra-academice, eliberarea spațiului universitar de interese conjuncturale, reprezentă o condiție esențială pentru restabilirea demnității și a calității de profesor și de statoricie în acelor norme moral-etice indispensabile unei veritabile vieții academice. Autonomia funcțională didactică și științifică, susținută de o autonomie în domeniile contabil și jurisdicțional, deci independența instituțiilor de învățământ față de mecanisme și organisme politici, constituie premisa de manifestare a libertății academice în procesul educațional.

Înțiată din ianuarie 1990, înțenziile de la un sistem autorităț-administrativ la autonomie universitară implică alegerea organelor de conducere prin vot secret, acordarea dreptului pentru fiecare instituție de învățământ de a-și stabili regulamente proprii de funcționare și de a-și creă existența într-o diversitate a programelor de instrucție, adaptabile nevoilor reale. În condițiile în care se invadărează datoria de a selecta și promova corpul profesoral numai pe criteriul competenței profesionale, procesul de autonomizare universitară a marcat debutul abolirii tiranilor administrativ-politice locale, a dizolvării ierarhiilor didactice artificiale și a sfârșimii tiparelor de care fusese constrins timp îndelungat învățământul românesc.

Să cercase o veritabilă nomenclatură universitară, formată dintr-un cerc restrâns de cadre didactice, care efectuau periodic roade între pozițiile politice și cele de conducere administrativă.

Obedientă politic și fidelă doar proprietilor interese de grup, această nomenclatură a contribuit la accentuarea vidul de autoritate profesională, creat deliberație de putere în cursul ultimelor două decenii. Promovarea în trecut pe posturi didactice superioare (conferențiar și profesor) pe criterii cel mai adesea de fidelitate (certificare de cabinetul 2) a contribuit în timp la cimentarea unei ierarhii universitare în plin proces de autoreproducere, care nu reflectă ierarhia reală a competențelor profesionale. Vidul de autoritate didactice și științifice în cșaloanele academice superioare a fost accentuat de blocarea promovărilor universitare în cursul ultimului deceniu, "îngherea" adevărătorilor profesori de

obișni pe posturi de lector a permis ca aceștia să fie înjuiți de parte de orice putere de decizie, a prejudicat procesul educațional și a învenit atmosfera academică. Această situație anormală a fost parțial remediată prin masivele avansări pe posturi de conferențiar și profesor, efectuate în primăvara acestui an. Ele au însemnat însă în primul rând repararea unor nedreptăți flagante din trecut, mai curind decât recunoașteri și distincții, ceea ce produce noi animozități între cadrele didactice. Ca urmare, aglomerarea existentă în trecut pe posturile de lector a fost transferată la cele de conferențiar. În prezent există mai multe categorii de profesori, conferențari și lectori, de la cei competenți, cu o autoritate științifică recunoscută, pînă la cei care îndeplinește strict doar condițiile de vechime necesare pentru ocuparea posturilor menționate.

Înțimpină la început cu scepticism, autonomia universitară a fost acordată uneori celor ce nu știau ce să facă cu ea, astfel îndicăjî la luna de oricare decizii.

Lipsa de experiență în asumarea responsabilităților dubiate de dezorientarea multor cadre didactice, accentuarea de teamă în fața unor schimbări radicale în viața academică, a permis multor medocriști aparent benigni să se înalte în posturi de conducere, printre simplă aritmetică a voturilor. Astfel, autonomia a dovedit treptat că poate deveni un termen propice pentru promovarea nesănătății unor interese de grup, adesea în contradicție cu interesele pe termen lung ale procesului de învățământ. Pe plan local au apărut noi mini-despoji care, în absența unei Legi a învățământului și a noului Statut al cadrelor didactice, se consideră întruchiparea legii înseși. Prin extinderea controlului lor direct asupra tuturor aspectelor vieții academice, aceștia încearcă să-și impună conduceră personală, favorizînd astfel instalarea arbitriașului și a dominării intereselor de grup. Succesul unei atari politice este înlesnit de pasivitatea și divizia corporului didactic, receptiv adesea doar la ideea satisfacției unor interese de moment, și de starea de anestezie provocată încă de cultul funcților. Neutralizarea studenților se face prin îndelungi discuții persuasive cu un succés care depinde de lipsa de experiență a interlocutorilor sau prin cooptarea unor reprezentanți flexibili sau docili ai studenților la luna de unor decizii într-un cerc restrînș de persoane. Manipularea include atitudini paternaliste și demagogice față de tineri, promisiuni, tentații pe termen scurt și bacșuri morale (de exemplu, înlesnirea promovării examenelor), care sunt în contradicție cu interesele reale pe termen lung ale viitorilor absolvenți.

Concepția inițială ca o chezăie a autoconducerii democratice în interiorul comunității academice, autonomia universitară și-a dovedit capacitatea de a deveni un paravan pentru perpetuarea arbitriașului și a metodelor autorităț-administrative. Ea permite justificarea riguroasă a nedreptăților și acoperă sub pretexte altruistă meschinăția intențiilor și a intereselor. Coaliiții bizare, formate din medocriști și autoritați profesionale, având probabil rădăcinile ancorate în activități comune din trecut, plănuiesc roadelele care să le permită să-și mențină controlul asupra planurilor de învățământ și astfel de funcții, astupă procesul de angajare a personalului. Deșumarea sistematică a colegilor prin zvonuri, minimalizarea importanței unor materii sau lucrări științifice, marginalizarea sau izolare celor competenți nu au înceat.

Manifestările tendințe de reproducere a oricărui structură socială, aceste fenomene sunt cu atât mai grave cu cât autonomia universitară conferă un mare grad de libertate celor ce efectuează selecția oamenilor, dându-le posibilitatea de a angaja pe posturi didactice inferioare și de a promova ulterior indivizi după chipul și asemănarea lor. Planurile de învățământ au fost adeseori manevrate potrivit intereselor personale ale unor cadre didactice. Diversificarea stilurilor de predare, absolut indispensabilă într-un sistem competitiv, a fost percepău ca un atentat la poziția de monopol didactic. Judecățile de valoare au fost cîndată emise de cei ce n-au asternut nici o slovă, n-au avansat nici o idee care ar putea circula în literatura de specialitate internațională. Deschiderea autentică a centrelor universitare străine este încă viciată de prejudecățile provinciale asupra învățământului și de o versiune turistică asupra schimbărilor inter-academice. Acestea sunt racile ale perioadei de autarhie spirituală și de creștinism politic.

Încercările de renominalizare a învățământului și exaltarea virtușilor medocriști benigne amintesc de timpurile când mulți oameni erau meninuți în funcții sau chiar promovați pentru fidelitatea derivată din slăbiciuni și defect, adică pentru vulnerabilitatea lor.

Partea componentă a procesului de democratizare a societății românești, autonomizarea vieții academice reflectă corenențele unui proces general. În pofta atitor șovânciilor ale începutului de democratizare a vieții academice, nu există în prezent o alternativă viabilă la autonomia universitară. Alternativa la autonomie ar fi revenirea la sistemul centralizat, de guvernare autoritar-administrativă. Subiectivismul, trăumele, nedreptățile și consecințele pe termen lung ale unei atari intervenții extra-academice ar depăși cu mult beneficiile de moment.)

Forța autonomiei rezidă în posibilitatea oferită comunității academice de a corecta erorile decizionale, de a adapta permanență conținutul și formele procesului educational la cerințele realității. Autonomia, ca sistem democratic va găsi mecanisme adecvate de stăvîlire a tendinței unor adecontrolaș de ateroriza. Transformarea acestor posibilități în realitate, probitate profesională, solidaritate și curaj civic, fără de care nu există nici o speranță pentru înnoirea sociale.

Soarta democrației în mediul universitar constituie în miniatură un indicător asupra destinului democrației în societatea românească. De aceea, autonomia constituie un test al maturității civice a unor pătuți reprezentativi și importante pentru viitorul țării: discalii societății. Consecințele eșecului în restituirea autonomiei și învățământului sănătos identice cu cele care ar rezulta din bunăstarea democratizării sociale. Ar însemna o restabilire a disidență, pasivitatea și amorfismul comunității academice, ceea ce ar duce la un exod al competențelor, profesorilor și studenților deopotrivă. Acestea sunt și compromeză grav, poate definitiv, viitorul național.

Noiembrie 1990

ANDREI P. SILARD

Notă: Ideile principale continute în acest text au fost notate în cursul cîrvoruncenței universitare din ianuarie-martie 1990.

Timpul care s-a scurs nu a făcut decât să confirme aceste observații.

PRIVATIZAREA, UN SCOP ÎN SINE?

La nivel social, subiectul privatizării naște spectrul unei inflații debordante, somajului și falimentelor multiple. Există preocupări că lipsa de expertiză a decidenților privind mecanismele privatizării și propusa redistribuire a activelor prin decret guvernamental nu ar face decât să perpetueze puterea "clicoarei" (Cojocaru). Alte griji viziază lipsa criteriilor corecte de evaluare a activelor complicate, și de distorsiunile lîncă prezente în mecanismul prejurilor. Mai mult, riscul că economiile totale ale populației sunt estimăte la nu mai mult de 10% din totalul valoric al activelor sectorului de stat subliniază constringerile în dezvoltarea pieței capitalului intern.

Considerăm că o reală privatizare a sectorului de stat necesită o dezvoltare graduală a unei variații de instituții și programe care includ:

- crearea condițiilor care să facă posibilă o evaluare realistă a activelor, inclusiv proiecții verosimile ale activității viitoare a unităților economice;

- dezvoltarea unei politici de credit care să permită alocarea fondurilor pentru acelă activitate care prevăd o rapidă recuperare a investițiilor, în funcție de sectorul de activitate;

- creșterea disponibilităților de credite prin mobilizarea unor fonduri înghijate cum ar fi, de exemplu, fondurile de asigurări sociale sau alte fonduri, care pot fi utilizate ca bază pentru dezvoltarea pieței interne a capitalului;

- diversificarea sistemului bancar prin includerea băncilor comerciale private, unitelor de credit și de economii, a instituțiilor de împrumut care ar putea realiza declanșarea unei competiții reale cu sectorul de stat;

- crearea bursei de valori;

- crearea obligației pentru fiecare agent economic de a-și publica situația financiară controlată și confirmată de experți credibili obiectivi;

- promovarea grupurilor de influență organizate (lobby) pentru liberalizarea infrastructurii legale, financiare și administrative existente și dezvoltarea unui cod comprehensiv care să guverneze privatizarea activelor sectorului de stat;

- întreprinderea de măsuri care să conducre la realizarea convertibilității leului (atât internă cât și externă), inclusiv ajutorarea prejurilor interne și aducerea lor la nivelul pieței mondiale;

- crearea cadrului legal care să permită accesul firmelor românești private la informațiile de piață internaționale, la credite de export etc.;

- organizarea sistemului educațional la nivel local, național și internațional în scopul dezvoltării abilităților manageriale, de marketing și financiare ale lucrătorilor din sectorul public și privat;

- organizarea unei informații publice reale atât în ceea ce privește cadrul și problemele generale ale politicii economice cât și propunerile și tehniciile concrete din domeniul privatizării.

Accastă arie largă de propunerile subliniază mai degrabă aspectul pragmatic decât cel dogmatic al privatizării. Cum foarte puține preocupări și propunerile privind privatizarea în România nu tragează subiectul decât ca scop în sine, ne vedem obligați să subliniem că, în opinia noastră, acest subiect îl privim mai curind ca un mijloc de depoliticizare a aparatului

decizional economic de eliberare a activelor înghijate în investiții de stat ineficiente, de reducere a deficitului bugetar, de promovare a unei economii de piață competitive, de limitare a rolului statului în comerț, industrie și agricultură, de creare a unui mediu economic atrăgător pentru investițiile străine și, ceea ce este cel mai important, de îmbunătățirea nivelului de trai al cetățenilor mijlociu.

D.D. POPESCU

GĂGĂUZII –

origini, etnogeneza, istorie

Independentă pentru 3,5% din populația statului

Proclamarea anticonstituțională a Republicii Găgăuze la 19 august și frântările care i-au urmat aduc în atenția noastră un aspect puțin cunoscut al moștenirii istorice. Aborțiile despre limba „moldovenescă” și conținutul unei false cunoștințe politice pentru românii de dincolo de Nistru – care, pe atunci, erau 300.000 – corespundând intocmai situației de la elă graniță o Uniune Sovietică, unde, în 1923, s-a creat Republica Autonomă Karala, căreia, după războul cu Finlanda, își a căzut statul de frontieră și a cedat să se atragă dialecului local din statul de limbă literată.

In Găgăuzia, existența unei etni găgăuze a trăit multă vreme neobservată. Statistică oficială rusă din 1891 nu-i cunoaște pe găgăuze, ci înregistrază număr 85.361 de bulgari în toată provincia, fără să 1.000.000 de români, cifre reproduce în monografia lui Zamfir C. Arbore din 1903.

In noiembrie 1917, Sfatul Țării din Chișinău a fost salutat și de reprezentantul populației „bulgara-găgăuze”, care declară atunci: „Pe marea invadatoră rusească cu portul corbului liber ale popoarilor. Așa nu există și sună foarte bulgărește. Asadar, cele două națiuni nu erau încă separate.

Prima tipăritură în limba găgăuză apăruse din 1895 și ele au păstrat pînă în 1932 alfabetul chirilic. După aceea, pînă la răboi preotul Mihail Ciachis a folosit în cîteva publicații alfabetul latin. Limba găgăuză a fost ignorată la început de regimul sovietic, care a impiedicat utilizarea ei în învățămînt sau în scris. Abia din 1957, un decret al Prezidiului Sovietului Suprem

al R. S. Moldovenesci a permis introducerea ei în clasele primare din 27 de şcoli și a încurajat editorii unor culagiști de versuri și „folclor nou” în această limbă, bineînțele cu alfabet chirilic. Una din ele, Trandafir din Odesa, de N. Balogiu, a fost chiar tradusă în „moldovenescă”. În general, rezilitorulă găgăuzilor a progresat rapid, ca rezultat firesc al bilingualismului, în situație în care sunt eliberați de limbă, astăzi de egală dezvoltare din punct de vedere cultural. Autoritatea sovietică nu procedă decât totușă de găgăuzi în același mod în care i-au sălit pe români și bulgari din Basarabia să recurgă la limba rusă. În 1920, arăz anexarea de către R.S.S. Ucraineană a unui fragment din Basarabia de sud, nu numai români, ci și ucraineni au fost impunători. Dispersiona populației găgăuze în centrul și nordul R.S.S. Moldovenesci, ba chiar pînă în Caucaz, a fost încă un mijloc de a prîndi assimilația acestor oameni. La care se adaugă căsătoriile mixte, cîndată foarte rare, și modelicarea identității și mentalității, ca urmare a situației în centre industrializate ca Tiraspol, Tighina sau Boiu.

Nimic n-are însă să se prevădă acestor bruscă revoluție a unei identități de numai panu care timidale încarcă literare în limba găgăuză (unul dintre scriitori poartă numele pur grecesc de Gaidar) sau micul muzeu de istorie și etnografie de la Beşpală erau un stimul insuficient. Există bănuială că elimerarea unei identități naționale găgăuze n-ar fi decât un efect direct al politicii sovietice. Dar dacă e un reflex spontan, produs chiar de exemplul românesc căruia î se opune?

A. P.

In ultimul timp, etnonimul găgăuz a fost pe buzele tuturor românilor. Odată cu declararea autonomiei auto-nomii „Republii găgăuze” în sudul Republicii Moldova, su protestat toți români, de la vîlădici la cîrincă (mai puțin președintele României), preocupat să nu îndepărteze „marele vecin de la răsărit”. Manifestările de protest au luat practic toate formele: mărcuri, mitinguri, comunicate, declarații parlamentare, articole în presă etc. In toată această perioadă, însă, nu am observat din partea mijloacelor de informare în masă vîroare încercare de a prezenta opiniei publice românești, în același cîteva coordonate istorice privind etnogeneza găgăuzilor. Aceasta cu altă mai mult, cu că este absolut firesc – dacă nu obligatoriu – că atunci când își definegi și își exprimi public o poziție, să fie în perfecția cunoștință de cauză. Mai ales atunci când este vorba de o poziție oficială (cum este ea adoptată de Parlamentul român, la sfîrșitul lunii octombrie 1980 și mai ales atunci când ea se verba de o problemă complexă și delicată (cum este ea în cîrincă).

Cu puține excepții, oamenii pe care î-am întrebat ce său despre găgăuzi pot împărții în două categorii: ei care nu său nimic și ei care său gresit. Atunci am hotărît să scriu rîndurile care următoare, în încercarea de a lămuri unele aspecte cîrnică și istorice referitoare la populația găgăuze.

Douărasi de teorii despre etnogeneza unei colectivități etnice

De fapt, eu însuși am aflat cu surprindere de existența unei colectivități etnice la sfîrșitul anilor '60, cînd, ca student, îmi petrecusem vacanțele de vară în satul 2 Mai, la sud de Mangalia, în apropierea de graniță româno-bulgăra. Acolo, în afara de lipoveni și de români, am întîlnit și o relativă rezidență colectivității de găgăuze. La vîremea aceea, cunoșteam – ca toată lumea – două sensuri peiorativ ale appellativului găgăuz (om prost, năfraru, ton) folosit cu preaudeție de scriitorii români din secolul al XIX-lea: „Nu te știum aşa de găgăuz” (V. Alecsandri), „... și prost ai mai fi făci și tu, găgăuz!” (P. Ispirescu). „Avunci și slăgor său să-l huiduiescă ca p' o găgăuză” (idem), „... și iașă aşa de vioale și de gingășie să îmbucă pe un găgăuz” (I. L. Caragiale) și caleidoscile versuri „Inicit fontii și flacări, găgăuzi și găușăi, / Bîlbiți cu gura strîmbă sunt stăpiniii nașii nașii!” (M. Eminescu).

Atunci, în satul 2 Mai, am aflat doar că găgăuzii (în turcă, găgăuze) săi vorbitori unei limbi turcești și că sunt de religie creștin-ortodoxă. Ulterior, cînd am încercat să aflu mai multe, am întîmpinat o serie de dificultăți. Sunt nu mai puțin de 20 de teorii privind etnogeneza arestel colectivității etnice, or – în majoritatea cazuri – numărul mare de soluții ipotetice este un simptom de săracie a informațiilor istorice. De-a lungul timpului, diversi specialiști au susținut că găgăuzii ar fi urmașii proto-bulgărilor (populație turcică, migrată în sec. al VII-lea de pe vîsuia fluviului Volga, în sud de Dunăre) sau că, la origine, găgăuzii ar fi fost turci-ottomani, slavo-bulgari, greci, albanezi, macedonieni sau chiar români.

M. Eminescu, de exemplu, în 1876, a crezut că appellativul găgăuz era folosit ca poreclă pentru z-i desemna pe aromâni din Macedonia (Opere, vol. IX, p. 276). Uterior (dar tot în 1876), M. Eminescu și-a recunoscut în mod public greșeala, dar a înlocuit-o cu alta, preluind și acceptind fără rezerve o teorie ero-nată: „Găgăuzii se numesc o foarte mică parte din poporul Bulgariei, răstăciu de tot de limba maternă și azi vorbind turcești. Cauza schimbării limbii au fost persecuțiile turcilor la venirea lor asupra bulgarilor. Toți bulgarii locutori (ai) partilor apropiate de Varna, Burgas, Adrianopole și Constantinopol au fost expuși acestor persecuții și limba fiecărui bulgar ce nu vorbea turcește au fost ișătăi, din care cauza ei, ca să scape de acestea nezugătoribile persecuții, au fost săliți să adopte limba turcească, care mai în urmă a fost introdusă și în familiile lor și au crescut în ea și copiii lor. El sint creștini și astăzi, însă vorbesc turcește. Greci (...) său săliți ca în toate locurile să grecizeze și pe acești nemorocii, introducindu-le în biserici și școli limba greacă. Din cauza acesta unii din acești găgăuzi s-au grecizat (...).” (Opere, vol. IX, p. 226). Erorile poetului național sănt din mai multe puncte de vedere de neîntelese. In primul rînd, avind în vedere exceptiunea cultură istorică și politică a autorului. In al doilea rînd, tinind cont de faptul că Eminescu trăia și scriea în Moldova, în sud-estul cărăbiei, cu doar două decenii în urmă, se închelase masiva imigrare a găgăuzilor. Singura ex-

plicare a acestel necuncasteri ponte fi săracia informațiilor privind această modestă populație, „discreta” cu care s-a mantinut în istorie. Fără să mai evoc alte teorii, mai mult sau mai puțin fantaziste, voi încerca să o prezint pe cea mai probabilă privind originea și etnogeneza găgăuzilor.

Se pare că strămoșii găgăuzilor ar fi guzii (sau usili), un trib turcic, nomad, din Asia Centrală. In a doua jumătate a primului mileniu, guzii erau localizați în stepele din cîstîul cîrnică între Marea Caspică, Marea Aral și Muntele Ural. În fel cu că și altă circa 30 de națiuni (bulgari, baskiri, maghiari, cumani, pecenegi, slavi, oseti, circăzieni etc.), guzii erau valișii regelui kazar. Kazari – populație turcică, de asemenea, dar convertită la moșism în anul 740 – reușise să crezeze în acea epocă un imperiu (la nord de Marea Neagră, Muntele Caucăz, Marea Caspică și Marea Aral), care a înflorit datorită birurilor pe care le percepeau de la toate triburile sunite și datorită vînorilor pe care le incisau, controlind principalele căi comerciale din zonă.

Guzii erau războinici și păstorii cevestri, duceau un trai nomad, cu organizare tribală și cu religie de tip sunanic. O bună dezvoltare a acestiei populații ni-a păstrat în cartea ambasadorului arab Ahmad ibn-Fellian, de la curtea califului Al-Muktafi, din Bagdad. In anul 921, ibn-Fellian a traversat – prin estul lui Mării Caspice – zona locuirii de guzii, pentru a ajunge la bulgarii de pe Volga, în vederea izămizării neșoctorii din urmă și ajutorării lor în lupta dăură împotriva kazarilor. Înă încăeva fragmente despre guzii, extrase din cartea demnității de pînză. Stau și vreme într-un loc și pe urmă se mută în altă parte. Le ved și corurile împărtășite îi și colo, peste tot locul, după obiceiul nomazilor. Cu toate că duc o viață grea, se poartă ca niște animi care și-să răsăte. N-au nicăi o religie care î-i pută legă de Dumnezeu și nici nu se băsă căzăuzii de înțelepere; nu se închină la nimic. În scîmb, le zic capătanilor lor „Şâşpi (...)”. Drumul pe care și-i alergă și bătrâni prin sfîrșitul pe căre-i din între ei (...) Femeile lor nu poartă văduvi de fata și bărbății lor sau cu străinii. Si nici nu-si acoperă vîroare parte a trupului lor de față cu oamenii (...) Guzii nu se spulă... Refuză pur și simplu să alăbu de a face cu apa, în special lăză”. „Precurvă le e strâină – continuă ibn-Fellian – iar homosexualitatea este societă de (aceșii) turi drept un păcat îngrozitor”. Guzii au vrut să-i omoare pe toți cei din delegația arăbească și să-i jerușăse și să-i trimîtă înapoi. Probabil că doar caracterul antikazar al misiunii lui ibn-Fellian i-a convins pe guzii să-i lasă să treacă mai departe.

Nu sunt recomandabile nici practicile de suprăestimare, nici cele de minimalizare

După anul 985, cînd rugul condus de cneazul kievan Svetoslav i-a invins pe kazari – distrugându-le cetatea Sarkel de pe Don și capitala lor de pe Volga – imperiul lor a început să se destrame. Populații turanice (printre care pecenegii, cumani și guzii), pînă atunci lăuate sub control, au început să migreze spre vest, spre regiunile nord-pontice și apoi spre estul, contrul și sud-estul Europei. In secolele X–XIII (înă încăeva invazia a hoardelor tătare) populația autohtonă din acest imens teritoriu a fost terorizată sau dominată de aceste populații turanice migrațioare. Din punct de vedere lingvistic și rasial, (guzii) erau înruditi cu pecenegii și cumanii. De aceea erau adesea confundați de populații autohtone cu care intrau în contact și este greu să-tăzi de aflat la care dintre ei facă referire cronicile arabă, bizantine, ruse sau maghiare. Cert este că, mai mult de două secole, (guzii) și cumani au locuit în arcul românesc: în Moldova (încă inclusiv în Bugeac), în Dobrogea, în Muntenia etc. De aceea, aceste regiuni apar în documentele epocii sub numele de Cumania. Mărturisile arheologice și lingvistice (toponime, antroponime, cuvinte întrăiești în lexicul limbii române etc.) sănătătoare. Dacă nu-am referit doar la hidronimie păstrate de la (guzii) în Moldova, se pot amînă numele riurilor Uz, Oituz (affluenți al Trotușului), Huzun (affluent al Prutului) și, probabil, Buzău. Ana Comnenă, descrinând un loc de la gurile Dunării, scria în 1148 următoarele: „venind cîndva la lac o naște hunică (pe acești huni limba populară li numește uz) și punindu-și tabăra pe malul lacului, nu numit acest lac Uzolmene”. (F.H.D.R., vol. III, p. 107). Felul cum este descris lacul în cronică și asemă-

narea fonetică mă fac să bănuiesc că ar putea fi vorba de lacul dobrogene Razelm. In încercarea de a combate teoria conform căreia găgăuzii ar fi urmașii (guzilor și cumanilor, arheologul Ion Hincu și etnografa Silvia Ciubotaru au încercat să minimizeze influențele și urmele lăsate de aceste populații turanice în timpul sezarilor lor în regiunile Dunării inferioare (V. rev. „Literatură și artă”, Chișinău, nr. 42/1989). Nu cred că trebuie să negăm o evidență pentru a demonstra o altă evidență și anume aceea că populația găgăuză nu are absolut nici un drept la autonomie în cadrul Republicii Moldova. Bineînțele că recurgerea la astfel de practici de minimalizare sau la cele de suprăestimare (evident la liderii de azi ai găgăuzilor), nu e recomandabilă. Unul dintre cei care au reușit să prezinte obiectiv relațile dintre români și turani în sudul Moldovei medievale este istoricul Victor Spinei în lucrarea *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X–XIII*. (2. Junimene, Iași, 1983).

In această perioadă cronicile bizantine abundă în descrierile invazilor și jafurilor la care se dedau (guzii), cumani și pecenegii la sud de Dunăre. De exemplu – invazia oxilor din anul 1088, a fost relatată de cronicarul Ioan Skylitzes. (Fontes Historiae Buce-Romanæ, vol. III, p. 81). In fața unor astfel de invazii, greci de năvăliti, împărații Bizanțului – sau aliați cu alii triburi turice, oferindu-le păcăinturi, spre a-i converti la un mod de viață sedentară, și creșința și a-i folosi ca tampon împotriva năvălitorilor. Colonizarea unor regiuni sud-dunărene cu populații turice era urmări de două procese obligatorii: creștinarea triburilor turice și trecerea lor la o viață sedentară. De exemplu, după înfrangerea uxilor (in 1068), conducătorii ai acestora – venire la împărat – consumauza cronicarul – și primind pămînt din domeniile statului din Macedonia, trecuța de partea românilor (= bizantinilor) și devinândi aliați și supuși ai acestora pînă astăzi.” (F.H.D.R., vol. III, p. 63). Un alt exemplu: in urma distrugării oltenei în 1088, acestia au fost creștinati de Sf. Chiril din Philea și colonizati într-o regiune din nordul Grăiciei, Moldova (F.H.D.R., vol. III, p. 161 și p. 229).

De locurile predilecție în care erau așezate aceste triburi de către împărații Bizanțului erau regiunile de la graniță nordică a imperiului, mai ales în Dobrogea și în Bulgaria de nord-est, în încercarea de a spăra imperiul de alte invazi. La jumătatea sec. al XI-lea (circa 1048), o mare căpătenește a unor triburi pecenegi, Kegen, „mergind în capitală și vorbind cu împăratul, a fost primit cu bunăvoie și mărele și, făgăduind ei că va primi și sfîntul botec și că-i va convinge și pe oamenii săi să facă acest lucru, a fost ridicat la dominitatea de patricie și a căpătat trei fortărețe din care ridică pe malurile Istrului și mai multe studii de pămînt și a fost trecut de-acum într-o prietenie și aliații românilor; mai important și una faptul că a primit după cum făgăduise sfîntul boțec și că oamenii lui, fiind trimiți un anumite Eftimie, călugăr ecumenic, să săvîrșească duminicașe cultură în fluviul Istru și să-i facă pe toți partașii la sfîntul botec” (F.H.D.R., vol. III, p. 153). In legătură cu localizarea acestei formațiuni de triburi turice crăgăzine și a celor trei forțări de pe malul Dunării, unii cercetaři pledează pentru nordul Dobrogei, alii pentru regiunea Durostorului (Sistăre).

Așa cum a subliniat istoricul Gh. I. Brătianu, începînd cu a două jumătate a sec. al XI-lea, pecenegii, urmări, cumanii trebuie să constituie mici formațiuni autonome pe teritoriul vechii Scythia Minor și în regiunile adiacente pînă la Delta. Recunoscind oarecare legătură de dependență militară față de Imperiul, ce păstra astfel un drept teoretic asupra unei provincii pe care în fapt le-a abandonat” (Marea Neagră, 1988, vol. I, p. 329). In secolul al XII-lea, procesul de sedentarizare și de creștinare a triburilor turice a continuat și s-a accentuat în această zonă, denumită în epocă Paristria (sau Paradunavon), care a rămas totuști o themă aparte, o subdiviziune administrativă (cu centrul la Durostor) a Imperiului Bizantin la Dunărea de Jos. Abia în secolul al XIII-lea, aceste „mici formațiuni autonome” s-au putut constitui într-un stat de sine stătător (Statul Ouzui), chiar dacă el a fost înțemeiat sub egida Imperiului. Este secolul cînd începe o nouă (și ultimă) năvălire a unei populații așezate (tătarii) și existența unui stat-tampon la granița de nord-est împărății nu putea fi decât benefică. In 1261, sultanul selgiucid Izzeddin Kaikez (din mamă creștină, grecoaică) – detronat și alungat din Sultanatul de Iconium (Asia Mică) – se refugiază în Bizant, împreună cu o puternică flotă și armată. Împăratul Mihail VIII Paleologul i-a acordat azil.

Ex-sultanul turc I-a cerut împăratului să-l ajute cu armată să-si recupereze sultanatul, île să-i permită lui și oamenilor săi să-si întemeieze un stat în cadrul Imperiului. Împăratul a optat pentru soluția a două și i-a oferit Paristrionul (Dobrogea și N-E Bulgaria). Acolo, Kalkauz (1235-1270) a unificat triburile turice înzestră în zonă și a întemeiat **Statul oguz** în 1263. Misiunea nu a fost foarte dificilă, pentru că populația acestei noi formațiuni politico-administrative era relativ omogenă din punct de vedere rasial, lingvistic și religios: majoritatea erau turcofoni, creștini și de origine turcească (pecenezi, cumani, uzi, turci selgiucizi), care se considerau cu totii a fi descendenți dintr-o aceeași populație turică, **oguz**, cu un strânsă intemeietor semilegendar, Oguz-Han (cf. vechii cronici turcești **Oguz-name**). Statul oguz era independent din punct de vedere politic de teritoriul bulgar și, din punct de vedere ecclastică, de Patriarhatul bulgar de la Tîrnova, fiind un **exarchat** aparte, pendint direct de Patriarhatul de la Constantinopol.

Tunelul timpului

După Kalkauz, unchiul acestuia, Sary Saltik a rămas pe tronul oguzilor (pe la 1331, călătorul arah Ibn-Battuta, în drum prin Dobrogea, descria mormântul acestuia de la „Baba-Saltik” – Babadag). Ulterior, statul oguzilor creștin a fost condus, din 1340, de Balika – un comandanță uz sau cuman, care și-a fixat capitala la Balicie; după moartea acestuia, în 1353, de fratele său, despotul Dobrotici (**Terra Dobrotici** – Dobrogea), din 1386 de ultimul despot al oguzilor, Ianho, numit în epoca și Ioanichos sau Ivancea fiul lui Dobrotici. În ultimele decenii ale secolului al XIV-lea, statul oguzilor a trecut, temporar, sub suzeranitatea voievodilor Tărilor Românești (Basile al II-lea, Mircea cel Bătrân). De la începutul secolului al XV-lea (mai ales după 1417), acest stat se deztrăma ca formațiune politică, întrînd sub autoritatea și în compoziția Imperiului otoman. Statul oguzilor a dispare din istorie, dar nu și populația care îl compunea. Ea a rămas pe loc, fără să renunțe la limba turică pe care o vorbea (în mijlocul unei populații vorbitoare de limbă bulgară sau română) și nici la religia creștin-ortodoxă pe care o practica (în poftă presură islamice exercitată de otomani). În 1650, de exemplu, călătorul turc Evlia Celebi, în drum spre Iași, numea regiunea din nord-estul Bulgariei: **Uzı-eylet**, adică „Tara uzoilor”.

Nu am intențiat întimplător tot acest excurs istoric. Pentru că, după părerea mea acolo (în sudul Dobrogei și nord-estul Bulgariei) și atunci (în secolele XI-XIV) trebuie plasată și datată etnogeneza găgăuzilor: actualul fond etnic fenomen din pecenezi, cumani și uzi și s-au suprapus turci selgiucizi și, ulterior, cei otomani. Datele lingvistice confirmă această ipoteză. Orientalistul polonez T. Kowalski, de la Universitatea din Cracovia, studiind limba găgăuză, a decelat trei nivele succesive, pe care Gh. I. Brătianu le-a prezentat astfel: 1) un nivel lingvistic arhaic (rămășite ale graiurilor peceneze, cumane și uze, anterior secolului al XIII-lea); 2) un nivel intermediar, influențat dintr-o limbă turică sudică, moștoiană (limba turcilor selgiucizi, secolele XIII-XIV); și 3) un nivel ulterior (elemente provenind din limba turcă otomană, de la începutul sec. al XV-lea).

Interferențe și confluente lingvistice

Trăind secole de-a rîndul sub autoritatea spirituală și politică a altor națiuni, găgăuzii nu au reușit să-si creze și să-si păstreze o cultură și o literatură națională. Limba găgăuză – pe care unii lingviști o consideră a fi o limbă turică de sine stătătoare, iar alii ca fiind un dialect al limbii turce – a fost influențată de limbile bulgară, turcă (otomană), greacă, română și, în ultimele două secole, de limbile ruse și ucrainene. În funcție de influența pe care au suferit-o, găgăuzii pot fi împărțiti în mai multe grupe: a) cel influențat de cultura și limba bulgară (asa-numiți **găgăuzi bulgari**), mai ales aceștia au emigrat în sudul Basarabiei în sec. al XIX-lea; b) cel influențat de cultura și limba greacă (asa-numiți **găgăuzi greci**), care, în bună parte, au emigrat în Grecia la începutul sec. al XX-lea; c) asa-numiții **hasil gagaevuz** („găgăuzi adevarati”)*.

Prin primul emigrare ale găgăuzilor, din nord-estul Bulgariei în sudul Basarabiei, sunt atestate abîs în ultimele decenii ale sec. al XVIII-lea (în perioada 1769-1791), datorită unor înlesniri și privilegiul acordat de Ecaterina a II-a, interesată în colonizarea Bugescului cu populații aliene. Dar în același perioadă numărul găgăuzilor care au migrat a fost relativ mic. Colonizarea în masă a Bugescului a produs în prima jumătate a sec. al XIX-lea, în urma razboiilor ruso-turce din 1806-1812 (cind linia dintră Prut și Nistru a intrat în compoziția Rusiei) și din 1828-1829. Practic, colonizarea s-a încheiat în urma razboiului Crimeei (1853-1856), cind sudul Basarabiei a fost retrocedat către Moldova. În toată această perioadă, autoritățile turiste au promulgat o serie de **ukazuri** (mai ales cele din 1819 și 1829), menite să faciliteze imigrarea și să acorde condiții avantajoase coloniștilor alieni, cu scopul de a modifica – în mod artificial – compoziția etnică a Basarabiei. În plus, Bugescul era în acea epocă o regiune cu densitate demografică scăzută, în special datorită retragerilor în masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru (în anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi, ci și de bulgari, sirbi, ucraineni, nemți etc. Privilegii de care se bucurau aceștia erau exceptionale: fiecare familie de coloniști primește sprijinul de la statul bulgăru (în special datorită retragerilor din masă ale tatârilor noștri dincolo de Nistru din anii 1759, 1770 și, mai ales, 1807). Nu era vorba numai de coloniști găgăuzi

ALEXANDRU PALEOLOGU

MINUNATELE AMINTIRI ALE UNUI AMBASADOR „GOLAN”

REVOLUȚIA NOASTRĂ, ÎNTRE GHILIMELE

(Urmare din nr. trece)

Un lăpt mărunt m-a pus pe ginduri și mi-a dat cîteva speranțe. Era în noiembrie 1989, după căderea zidului Berlinului și în total tulburările din Cehoslovacia. În o revistă literară din București a apărut atunci un articol cit se poate da anedon despre marele poet Octavian Goga, cel care în timpul primului război mondial a militat pentru angajarea României alături de Aliati, pentru ca nici cei să o apuce pe altă cale. Articolul se întindea pe două coloane și jumătate, dar interesant era ceea ce umplea restul paginii: o scrisoare a lui Goga, trimisă de la Paris la 9 noiembrie 1913, deci cu două zile înaintea armistițiului, unui dintre prietenii săi politici în Moldova, unde se refugiașera curtea regală și guvernul, după invazia germană. Aici, la Paris, scria în esență Goga, sistem foarte dezamăgit de ceea ce facea. Trebuie să se întâmple ceea ce în interior, ce mai așteptă? Încă nu ați răsunat guvernul. Procedați, ajutor, ca în Cehoslovacia! Un asemenea text, în imprejurările de la sfîrșitul anului 1989, avea valențe unei instigări. Era absolut de necrezut că putuse apărea fără să fi fost inițiat redactiei, de cineva mai puțin decât cenzura, de un persoană de vază al partidului, deci.

— Nu puteai identifica această fracțiune rebelă, a cărei existență o presupuneai în rândurile partidului?

— Nu identificat, nu. Îmi spuneam însă că într-o asemenea acțiune trebuie să fi fost răzmențați cei șase membri ai partidului, semnatari și scriitori deschise către Ceaușescu. Cum vă spuneam, de cîteva ani se răspindise ideea că Iliescu putea reprezenta o soluție de schimb. Personal, nu prea credeam în asta, dar să sprek așteptă, pentru că pe vremes asemea aveam o impresie foarte bună despre Iliescu. Lă cunoșteam, îl întîlnisem de cîteva ori la aniversările liceului nostru. Învățam la aceeași școală, la cîteva ani distanță, el fiind cu unsprijor la aceste serbări anuale ale fostilor elevi. Vorbeam atunci foarte cordial. Avea un zîmbet amabil și fermecător, un chip care nu se încorda dobor în tipologia cunoscută a nomenclaturii. Părea, pe atunci, eliberat de dogmatism și avea un aer de deschidere spre Occident, spre Ideia liberă. În plus, cîndcuna din cărțile mele¹, ceea ce nu muta decât să mă dateze și, evident, mă făcea să-l privesc cu bunăvoie.

— L-ai văzut deci repărand în ziua când o-a anunțat fugă lui Ceaușescu?

— Nu, nu imediat. În momentul acela, la microfon era poetul Mircea Dinescu, împreună cu altă cîteva, în fața lui studiu numărul 4 al televiziunii, încapătă de a mulțime compacță. Dinescu tocmai săcăsoase de consemnarea la domiciliu, de tensiunea extremă la care îl supunea o supraveghere polițescă amintitoare. Era foarte emozional, cu chil-

pul descoșnus. Vorbea chinuit. Eu stăteam în fața televizorului și priveam imaginile același, cînd a sodit cu magne un grup de prieteni care mi-au spus: „Hai să mergem să vedem la televiziune, să luăm cîntul, sădăcă prietenul nostru Dinescu vorbește tare chinuit”. Ne-am reperit, în cea mai mare viteză, cu claxonul urât, ca într-o mașină care circula în ziua aseasă și, ajungî la televiziune, ne-am deschis, cu greu, drum prin multimea pînă la studioul numărul 4.

Intr-o desordine de nedescris, se îmbulzeau toți oportunității. Chipurile cunoscute și familiare se amestecau cu o mulțime de cîteni despre care nu se stia cîteva, dar care aveau, totuști, cîteva de spus, și cu o mulțime de impozitori care își descoperea nevoie subită de a se adresa poporului. Cîțiva membri ai înaltului cler, adunăți în jurul patriarhului, purtați încocace și încolo de măciule neîncetate de du-te-vino, aşteptau la apropierea usil să se poată adresa enoriașilor. Cu două zile în urmă, îl trimisesea însuși Ceaușescu o telegramă de omagiu și elogiu. După revoluție, în Ianuarie, mitropolitul Transilvaniei, Plămădeană, unul dintre cameoii coi mai importanți ai Bisericii ortodoxe române, un fel de ambasador itinerant al lui Ceaușescu, avea să declare: „Am avut curajul de a nu fi martir”, explicând că nu poți fi martir decât o singură dată, în timp ce credincioșii au nevoie de dulătorii Bisericii în fiecare zi. Comentariile săi de prisos.

Mal era acolo Dumitru Popescu, fostul

director al ziarului partidului, *Scîntia*, unul dintre complicii regimului Ceaușescu cel mai vinovat care venea și el să salute poporul victorios și să-l bălașească pe tiran. Nu a fost totuști lăsat să o facă, iar mal Hîrziu a fost arestat. Mai erau membri ai Securității, veniți să jure credință nouului regim, printre ei generalul Postelnicu, care avea să fie și el uretat, ca și generalul Vlad, numărul doi în Securitate Apol, enorm bulușat și tuturor același care nu voiau decât să se facă remarcați. Am renunțat și am plecat. Pe străză, „teroristii” trăgeau deja.

— În momentul acela, știai cine era pe cale să pună mină pe puțere? Considerați că era sfîrșitul lui Ceaușescu, sau sfîrșitul sistemului?

— Mă găduseam că bisericii îl răsturnase pe tiran, astăzi tot. Dar o mișcare o asemenea natură nu poate slăbi cîțiva domini care vorba numai să la locul fostului dictator. Tresărirea împotriva lui Ceaușescu împlinea în mod necesar averșarea față de comunism. Cel care ieșea în stradă să răzvătărească împotriva sistemului în ansamblu, nu să arătă de răzant dacă asta ar fi însemnat doar înlocuirea unui despot cu altul, chiar înținut mai puțin rău. Faptul că, după aceea, o populație dezamăgită și sfîrșit prin a se mulțumi cu ceea ce i se propune și cu totul altceva. Cel care, în decembrie, a făcut revoluția nu se mulțumește cu Iliescu.

Cînd Iliescu a apărut prima dată la televizor și a declarat că reprezintă „Frontul Salvării Naționale”, mi-a eva-

că ceva: în vară precedentă, azilul la Radio Europa Liberă manifestase feare virulente împotriva lui Ceaușescu semnată în felul acesta. Am fost, și adevarat, chiar din marea aseasă, puțin incitat să văd, printre reprezentanții Frontului, pe un regizer de film, mare proffitor al fostului regim, Sergiu Nicolaescu, cum își umfla pieptul și se dădea drept erou al revoluției. Aveam să mai am și altă surpriză.

Am fost, de pildă, uluit cînd l-am reînconoscut pe individul ciudat cu barbă care săpăta mereu la televizor, pasat în spatele lui Iliescu și al tinerului draguș și brunet, în pulover de culoare deschisă, Petre Roman. Pe bărbosul acestuia, Gheorghe Voicu, pe care nu l-am identificat încă. Lă cunoșteam de multă vreme. Era un timăr de familie bună, descendător din printul pe linie maternă. Pe mama lui o scoțeam la dans la balurile din tineretea noastră. Cu toate că î-a dezavut, el tot se mulțuiește la ea să-si specie lenjeria și să-si coaste nașteri. De fapt, a rămas la o mentalitate de adolescent, călător de romane sensaționale, de istorii și cîteva. În anii '70, cu toate că e geolog de profesie, lucra pe post de corector la o revistă literară și înnodase prietene cu cîțiva tineri scriitori din grupul „oniristilor”. Era de asemenea pasionat de exoterian și un fanatic al lui René Guénon², pe care îl citea așa cum musulmanii citeau Coranul, de parcă reprezenta adorătorul absolut. Lă întinsem pe stradă, cu vreun an și jumătate înainte de căderea lui Ceaușescu, lăcătușul cîteva clipe și am descoperit atunci că era un admirator al lui Khomeini și al revoluției islamică. Cînd am aflat, mai apoi, că fusese numit viceprim-ministru în guvernul lui Petre Roman, am fost și mai surprins. Neînțelește, faptul că a lucrat la Editura Tehnică, al cărei director era Iliescu, explică în parte participarea lui la complot. Nu stiu să fi desfășurat vreodată o adeverită activitate politică. Nu era, cu siguranță, comunist, era împotriva lui Ceaușescu, ca toată lumea, și fusese chiar închiis. Dar nu avea temperamentul unui om politic. Era un exaltat și nu începea îndoielă că locul de acela a fost unul dintre actelor tristei parodii a procesului lui Ceaușescu. Procesul acestor trebule să li reprezinte pețuri el un fel de scenariu inițial, după care un ciclu al Istoriei se întemeiază întotdeauna pe singele dragonului ucis sau al oricărui altă incarnație a răului absolut. Nu pot să nu-mi amintesc de interviul pe care l-a acordat pentru *Figaro Magazine*. În care afirma că filozofia lui se situează undeva între metafizică și călătorie. Si pe vremes aceea era încă vicepremier-ministrul Of...

Dar, în primele zile ale revoluției, chiar dacă unul dintre cei care încarsu noște putere nu prea părea de încredere, ba erau chiar de-o dreptul îndoielnici, îmi spuneam că opinia publică îl va aduce pe fizasul ei, le va impune propriile-revenitări, ceea ce într-o oarecare măsură să-si produs și încă se mai produce. Aceasta și este motivul pentru care conținutul să cred că formula noncomunistă sau pseudo-liberală care se practică acum nu este durabilă și că vor mai fi cutremure.

— Pe Petre Roman nu-l cunoșteai?

— Deocamdată, dar mi-a plăcut din prima clipă și mi-a plăcut și mai mult cînd l-am văzut, supărindu-se în emisiunea acelașă a FR 3, difuzată și în România, în care lă se promisecă că va dialoga cu Michel Rocard, dar n-a fost așa. A avut loc o altercație destulă de vie cu ziaristul din televiziunea franceză, iar reacția asta mi-a plăcut. Mi-am spus: lață, în sfîrșit, pe cineva prezentabil, care nu mai e un cinocer ca predecesorul său. Dăscălescu, și care atât să fie răspunsul potrivit, în plus într-o frâneră de calitate, la o solicitare neprevăzută. Alteva despre el, nu mai stăm. Am urmărit lucrările cu orice cetățean neamestecat în treburile de stat și care speră numai să trăiască într-un climat mai bun,

— S-ai întîmplat, în primele zile ale revoluției, lucruri puțin căciudate, pe care în străinătate nu le înțelegem prea bine. La București se stia cu claritate de ce parte era armata, de ce parte Securitatea, care avea să fie sfîrșitul luptelor de stradă purtate de aza-zisii „teroristi”?

— Avcam sentimentul că armata era de partea revoluției. La început de tot fusese utilizată pentru reprolune, dar nu se prea arătau incintață, făcind-o fără tragere de înimă și, la urmă urmă, deosebit de moderat. Foarte curind, trecuse de partea revoluției. Cînd despre Securitate, îmi spuneam că și ea va sfîrși prin a alege tabăra accasă, imediat ce își va da seama că partida e pierdută, lucru de care în curind nu ne-am mai indoit, în poftă gesticulațiilor armate ale „teroristilor”. S-a constatat mai tîrziu că acești „teroristi” trăseseră mai ales în clădiri goale și care nu reprezenta nici un obiectiv. De pildă, imobilele din jurul Comitetului Central sunt clădirile de gloanțe, dar clădirile propriu-zise este întărită. Au fost distruse arhivele și s-a tras în ceea ce comunicării nu respectă – patrimoniul artistic de exemplu. Dar de toate asta nu mi-am dat seama pe moment. Puterea proaspăt instalată avea nevoie să mențină o stare de neliniște, o senzație de pericol, pentru a putea actiona în vole și să-i relină să-i vină în ajutor, ca atunci cînd Iliescu a anunțat dintr-un studio al televiziunii, că se trăgea la etajele inferioare. Nu era deocamdată comedie. Manevrările acerse nu au lăsat înălță deosebită mărire. Pe moment, nu ne îndoiam că noua echipă era emanată revoluției. Ne lăsaseră prinții în viață, chiar și atunci cînd am primit primul soc veritabil, alegă primele secvențe cu procesul lui Ceaușescu difuzate de televiziune.

¹ Bună simt ca paradox, Zd. Călinescu-Romanescu, 1972.

² René Guénon (1886–1951), filozof francez, atrăs la început de hinduism, a-convertit la Islam. Este cunoscut mai ales ca autor al *Crizei lumii moderne* (1946).

Traducere de AL. CIOLAN

Numărul următor al revistei „22” va apărea pe 11 ianuarie 1991